HELA SVERIGE.

Hela Sverige ska leva!

BEREDSKAPSBYGDEN 2.0

Studiematerial

Bygdens beredskapsplan stärker civilt försvar på landsbygder

Med inspiration från Hela Sverige Ska Leva Kronoberg.

Titel: Beredskapsbygden 2.0

Finansiering Hela Sverige ska leva 100%
ISBN 978-91-639-3704-0
Författare: Gunnar Petersson, ordf Hela Sverige ska leva Kronoberg
Layout: Isabell Ternemo, vd Coompanion Kronoberg
Bilder: Gunnar Petersson
Copyright: Hela Sverige ska leva Kronoberg och Gunnar Petersson

Beställa tryckta exemplar: Hela Sverige ska leva
www.helasverige.se

Enstaka sidor kan kopieras och delas ut fritt som arbetsmaterial
Bygdens beredskapsplan bör förvaras tillsammans med ett tryckt exemplar av
Beredskapsbygden 2.0

pdf-fil av studiematerialet finns publicerad på www.helasverige.se och www.helasverige.se/kronoberg/

Referens till studiematerialet
Beredskapsbygden 2.0, Hela Sverige ska leva, Gunnar Petersson, maj 2024

MÖTE MED DET OKÄNDA

Förord

Det är lätt att bli nedstämd när alla pratar om kris. Kanske kan det vara till tröst att ordet med sitt grekiska ursprung i sig betyder avgörande vändpunkt. Trots allt som följer i dess spår bär krisen på ett löfte om förändring. En antydan om att något nytt är möjligt.
Samma sak gäller krisberedskap. Det rymmer handlingskraft. En framåtrörelse. Beredskapen stärker oss att möta det ännu okända – för vem vet hur nästa kris ser ut?
Det som ofta utmanar Sveriges landsbygder – stora avstånd och bristande tillgänglighet – verkar paradoxalt nog vara en styrka när det kommer till lokal krisberedskap. Forskaren Veronica Strandh menar att människor i landsbygder är vana att befinna sig i utsatta lägen, vilket förbättrar riskuppfattningen och bidrar till en stark förmåga att få saker gjorda.
Som individ har du ansvar för din hemberedskap, vilket avgör hur väl du kommer ut på andra sidan en kris. Men när vi tar det individuella ansvaret tillsammans växlar vi upp kapaciteten – och skapar ett mer robust lokalsamhälle. Då kan vi också hantera det gemensamma, och hjälpa dem som saknar egen förmåga.
Erfarenheter från skogsbränder, stormar och flyktingmottagande visar att civilsamhället spelar en central roll när krisen kommer till våra landsbygder.
Vi är snabba. Vi agerar med tilltro till vår förmåga. Och vi står fria från de där diskussionerna om vem som egentligen har ansvar – vilket under snöfallen över europavägarna vintern 2024 visat sig förlama de offentliga aktörerna.

/Irene Oskarsson, ordförande Hela Sverige ska leva

Inom Hela Sverige ska leva förespråkar vi inte en enhetslösning för krisberedskapen på lokal nivå. Vi tror att det finns många lösningar. Att det kan (och ska!) se olika ut beroende på förutsättningarna i bygden. Samtidigt är det av största vikt att vi sprider erfarenheter och sätter den kunskap som finns i arbete.
Beredskapsbygden är ett värdefullt tillskott i den intensiva kunskapsutveckling som pågår. Rapporten erbjuder en handfast väg framåt för bygder som vill ta en aktiv roll för sin krisberedskap. Använd den i sin helhet, eller ta den som utgångspunkt tillsammans med annan kunskap.
Jag vill påminna om att ansvaret för krisberedskapen såklart inte bara faller på lokalsamhället. De offentliga aktörerna på kommunal, regional och nationell nivå behöver göra sitt. De behöver stärka sin förmåga att leverera inom sina många ansvarsområden när det är kris – särskilt där det är glest mellan husen. Men de behöver också skapa förutsättningar för att realisera den kraft som finns inom civilsamhället. De måste fungera som garant för ordning och uthållighet, och det är en viktig uppgift för goda tider. Civilsamhället är fantastiskt, men inget som går att missköta för att sedan plocka fram när behov uppstår.
Avslutningsvis ska vi komma ihåg att det samhälle vi bygger starkt redan idag – utan en enda tanke på allt hemskt som kan inträffa i framtiden – också gör oss väl rustade för nästa tillfälle när krisen står vid vår tröskel.

BYGDENS BEREDSKAPSPLAN BEHÖVS

Förord

Hela Sverige Kronoberg har satt samman ett bra grundmaterial som lämpar sig att använda både som inspiration och studiematerial. Krisberedskap är en fråga som står högt upp på vår agenda och vi ska ta tillvara den kompetens och erfarenhet som finns i vår rörelse.
Sitt inte och uppfinn hjulet en gång till utan ta vara på det som redan är gjort. Det gynnar alla våra länsavdelningar och ger utrymme att fokusera på andra frågor. På så sätt använder vi våra tillägnade medel optimalt!
Länsbygderåden Region Syd
När krisen kommer då hänger det på dig, det finns ingen annan. Det gäller att vara så väl förberedd som möjligt. Driv på och medverka till att tillsammans med andra ta fram en beredskapsplan för din bygd.
Håll till godo!

Länsbygderåden Region Syd
Tina Yngvesson, ordförande

LÄSRÅD

Detta studiematerial bygger på erfarenheter från Kronobergs län, som vi hoppas kan tillämpas över hela landet.
Syftet är att inspirera bygder till att göra sin egen bygdens beredskapsplan i samverkan. Avsnittet som heter Beredskapsplan hoppas vi skall passa som en grund och att den plan som arbetas fram kan förvaras tillsammans med detta studiematerial.

Allt i denna skrift behöver inte läsas av alla utan tanken är att var och en väljer ut det som särskilt intresserar och därefter berättar för övriga. Materialet består dels av övergripande avsnitt men också rätt handfasta exempel på exempelvis beredskapsodling.

Referenslistan med hänvisningar till andra källor är så pass omfattande i syfte att spegla hur staten Sverige och civilsamhället ser på det civila försvaret nu år 2024 efter inträde som medlem i NATO.

Vi ger exempel som pekar på hur man kan få stöd för att genomföra förändringar som ökar bygdens förmåga att klara en kris eller krig.

Sist så vill vi också inspirera till att ta hjälp av alla de organisationer som kan bistå er i att ta fram bygdens beredskapsplan och att arbetet får ta tid och även framgent återupptas och uppdateras.

HELA SVERIGE SKA LEVA

Riksordförande Irene Oskarsson deltar i Civilsamhällesrådet under MSB www.helasverige.se
Hela Sverige ska leva arrangerar Landsbygdsriksdagen 2024 i Nyköping

Gunnar Petersson ordförande för Hela Sverige ska leva Kronoberg
epost ordforandekronoberg@helasverige.se
telefon 070 75 526 97

Hela Sverige Ska Leva

Hela Sverige ska leva är en ideell förening som bildades 1989 i slutet av den stora kampanjen ”Hela Sverige ska leva”. Vi är partipolitiskt obundna och en av få organisationer i Sverige som tar ett helhetsgrepp kring landsbygdsfrågorna.
Vi är en medlemsförening för lokala utvecklingsgrupper – alltså byaföreningar, samhällsföreningar, fiberföreningar med flera som alla arbetar för sin bygds bästa. Vi har också ett fyrtiotal medlemsorganisationer som delar våra värderingar och stöttar vår verksamhet. Våra 24 länsavdelningar samordnar och driver gemensamma frågor på regional nivå och finns till hands när de lokala grupperna i länet vill ha stöd och råd. I cirka en tredjedel av kommunerna finns även kommunbygderåd. I grunden är Hela Sverige ska leva en folkrörelse för det vi brukar kalla Byarörelsen, det vill säga människor, föreningar och företag som arbetar allmänt för bygdernas bästa.
Många andra rikstäckande föreningar inom civilsamhället är medlemmar hos vår riksorganisation som exempelvis Bygdegårdarnas Riksförbund, Studieförbunden, Coompanion, LRF, Hembygdsförbundet, Våra Gårdar m.fl.

Vi brukar säga att vi har cirka fem tusen föreningar på landsbygden som är medlemmar via våra länsavdelningar.

Hela Sverige Ska Leva Kronoberg

Vårt län drabbades 2005 av stormen Gudrun med allmänt bortfall av elektricitet på landsbygden under många veckor. Dessa erfarenheter samt kriget i Ukraina gör att av våra medlemmar vill starta ett arbete om bygdens beredskap.

Våra medlemmar på landsbygden har namn som Sockenrådet Västra Torsås, vilket betyder att man organiserar flera olika byaföreningar inom hela socknen. En socken som före 1952 var en egen så kallad landskommun. Man har en tradition av att ställa upp och samarbetar med hembygdsföreningen och bygdegården, lokala LRF och ofta 10–12 andra ideella föreningar inom sin socken.

Mette Adolfsson i Häradsbäck blev årets landsbygdsutvecklare 2022 och får nu möjlighet att presentera deras beredskapsarbete som ett av de främsta i Europa.

Leader Linné Småland genomför projektet Rusta bygden under 2024 tillsammans med Hela Sverige ska leva Kronoberg, Coompanion Kronoberg och Studieförbundet Vuxenskolan.

Vi tog ett initiativ i december 2020 och fick stöd av vår Riksorganisation i ett förstudieprojekt där vi identifierade intresset i vårt län med syfte att lägga fram förslag till vår riksorganisation. En rapport Beredskapsbygden lämnades 27 augusti 2023.

Ett beslut togs i mars 2024 att ta fram ett studiematerial Beredskapsbygden 2.0.

Beredskapsbygden 2.0

Ett studiematerial, som pekar på de övergripande uppgifterna för civilt försvar och söker stärka det lokala intresset för bygdens beredskapsplan där bygden tillsammans möter kommunen, länsstyrelsen och MSB i arbetet med att stärka det civila försvaret i en tid med krig i Sveriges närområde, men också med risk för andra kriser. Även NATO-medlemskapet i mars 2024 ställer nya krav på det civila försvaret.

Studiematerialet i sin helhet bör förvaras tillsammans med bygdens beredskapsplan, för att visa vilken information som fanns tillgänglig då beredskapsplanen togs fram.

Innehållsförteckning

Förord Irene Oskarsson	1
Förord Hela Sverige Syd	2
Läsråd	3
Hela Sverige ska leva	4
Innehållsförteckning	5
Beredskapsplan	6
Beredskapsbygden	11
Agenda 2030	13
Trygghet	15
Intresse	16
Totalförsvaret	19
NATO	19
Civilt Försvar	20
Frivilligförsvaret	21
Civilplikten	22
MSB	23
Länsstyrelsen	23
Kommunen	24
Häradsbäck	26
Beredskapsgården	27
Hemberedskapen	28
Finansiering	29
Bygdebolag	29
Rusta bygden	29
Mötesplatser	30
Psykosocial beredskap	30
Isolering	30
Lokala Resursgrupper	31
Värn	32
Skyddsrum	32
Stad och land	33
Trygghetspunkter	33
Vatten och Livsmedel	34
Beredskapsodla	34
Odla med handverktyg	36
Lantstället datjan	36
Regenerativt lantbruk	38
Vatten	39
Lanthandeln	40
Värme och energi	41
Viktiga byggnader	42
Evakuering	43
NOEL	44
Referenser	45

BYGDENS BEREDSKAPSPLAN

Att arbeta med bygdens beredskapsplan innebär en vilja hos civilsamhällesorganisationer inom bygden att tillsammans med kommunen, privata företag och enskilda personer utforma en plan för att stärka bygdens förmåga att klara kriser och krig. Sammanhållningen och tryggheten inom bygden ökar. Nya investeringar, som höjer bygdens värde även i fredstid, kan bli verklighet. Detta arbete kan även bidra till att flera familjer kommer att vilja bosätta sig inom bygden. Rubrikerna nedan är förslag på vad som bör ingå.

Rubrikerna nedan utgår från NATO:s sju punkter som rör civilt förvar.

1.Säkerställande att politiska beslut och centrala ledningsfunktioner fungerar.
2. Robust energiförsörjning – elberedskap.
3. Effektiv hantering av okontrollerade befolkningsrörelser.
4. Robusta system för livsmedels- och dricksvattenförsörjning.
5. Hantering av masskadeutfall.
6. Motståndskraftiga civila kommunikationssystem.
7. Robusta transportsystem.

Finansiering och samhällsentreprenörskap
Arbetet med bygdens egen beredskapsplan kan i första steget innebära studiecirkel/workshop för att samla intresserade och bilda grupper som fördjupar sig inom ett eller flera av nedanstående kapitel. I andra steget kan man vilja genomföra för bygden stärkande insatser som kräver större finansiering.
1.Leader
Formulera ansökan från bygden till Leader för att öka kunskap om det ni önskar förverkliga för att ytterligare stärka bygdens beredskap.

2. Coompanion
Coompanion är en nationell organisation som arbetar med att stödja utvecklingsprocesser och samhällsentreprenörskap på landsbygden inom beredskap.

3. Studieförbundet Vuxenskolan
Anordnar studiecirklar för att stärka bygder över hela landet.

4.Tillväxtverket, Boverket, Energimyndigheten m.fl.
Flera myndigheter har möjlighet att erbjuda finansiering till åtgärder som kan stärka beredskapen inom Sveriges bygder. Det civila försvaret kommer att behöva förstärkas.

5.Bygdebolag
Arbetet med beredskapsplanen kan leda fram till att större investeringar kommer att behövas. Ett bygdebolag som ägs av ideella föreningar, företag och privata personer kan behöva bildas, i syfte att investera och vidmakthålla funktionen under lång tid. Att uppföra enkla timmerhus som är byggda för att vara väl lämpade att använda vid kris och hyras ut under fredstid kan vara en affärsidé för bygden. [37]

Central Mötesplats inom bygden

En kris kan komma mycket plötsligt utan förvarning. Att hela Sverige blir utan elförsörjning efter ett sabotage är ett sådant exempel. Då är det viktigt att ha en mötesplats dit alla kan vända sig för att få veta vad som hänt.

I beredskapsplanen kan en eller flera mötesplatser anges. Bygden kan delas in i flera delområden där varje område har sin mötesplats. En av mötesplatserna kan vara huvudplatsen.

Tänk att mötesplatsen skall kunna fungera även utan elförsörjning från det allmänna elnätet.

Mötesplatsen har flera olika funktioner:

1.Säkert Internet

En plats med god tillgång till elektronisk kommunikation som kan fungera tillsammans med lokalt producerad energi. Här finns möjlighet till arbetsplatser för distansarbetare som är boende inom bygden. Denna plats lämpar sig också för kommunikation med kommunen och andra aktörer inom totalförsvaret. Man kan också ha Internetkontakt med barn och vuxna som har evakuerats från bygden.

2. Information
VMA betyder Viktig Information till Allmänheten och sprids via radions Kanal P4.
Staten behöver säkra makten över information som går ut till allmänheten. Varje bygd behöver också få relevant information och kunna sprida informationen inom sitt område på ett säkert sätt.

3. Lokal sambandscentral
Kommunen och bygden behöver kunna utbyta information via säkra linjer även om elförsörjningen är utslagen.

4. SOT punkter
Ett kommunalt begrepp som står för Service och Trygghet vid kris. Man använder byggnader som redan finns och planerar för vilka som kan bli SOT punkter. På det sättet kan exempelvis en bygdegård komma att användas. Men egna kommunala fastigheter kommer naturligt att prioriteras.

5. Lokala Resurs Grupper
Inom beredskapsbygden kan man utse lokala kontaktpersoner för delområden av bygden.
Syftet är att öka tilliten och den lokala kännedomen om alla boende i bygden. Kan vara viktigt att kunna ta sig till alla hushåll inom bygdens delområden någorlunda snabbt med olika transportmedel.

6. Samverkan inom bygden
Kunskap om vilka yrkeserfarenheter som finns bland de boende i bygden. Inom en bygd finns många kompetenser via personer som ingår i flera olika nätverk. Tilliten byggs upp under lång tid.

7. Lokala betalningsmedel
Om elektroniska betalningsmedel slutar att fungera, kan byteshandel och handla på kredit bli nödvändiga. Hur förberedda är vi för kris i betalningssystemen?

8. Psykosocial beredskap
Resurser inom bygden för att ta hand om barn och vuxna som behöver hjälp att må bättre och undvika posttraumatisk stress vid kris eller krig.

Odlingstunnel

Värn inom bygden
Inom detta kapitel har man beredskap för att rycka ut vid olyckor, bränder, stormar och översvämningar men också att ha koll på angrepp av fientliga trupper eller kriminella. Samverkan med försvaret, polis och räddningstjänst förutsättes.

9. Räddningsvärn
Det finns många exempel på bygder som har lokala räddningsvärn. De rycker ut med hjärtstartare och vid bränder då de får larm via 112. Lokalkännedom och närhet är utmärkande egenskaper för räddningsvärnen.

10. Hemvärn
En lokal försvarsorganisation som med enklare militära vapen kan försvara sin bygd i begränsad omfattning. Inte minst viktigt är att rapportera om fiendens aktiviteter och även kunna försvåra för fiendens ambitioner till förflyttning eller anfall på civila anläggningar.

11. Entreprenadresurser
Farmartjänst och liknande företag med resurser att röja vägar efter storm eller gräva diken för att undanröja olämpliga vattenflöden.

12. Skyddsrum
Finns skyddsrum och i så fall var? Vad behövs för att ställa dem i ordning? Verka för att fler skyddsrumsliknande platser kan ställas i ordning.

13. Rädda liv
Tillgång till medicin och sjukvård på landsbygden kan behöva organiseras annorlunda. Huvudman är regionerna.

14. Frivilliga försvarsorganisationer
Finns sådana inom bygden eller i närheten. Hur kan man samarbeta? Vilka kompetenser finns? [52], [53]

15. Vägar och stigar
Vägar kan bli svårframkomliga av olika anledningar. Alternativa evakueringsvägar kan behöva tas i anspråk. Inventera bygdens alla vägar och stigar även sådana som med lite arbete kan bli farbara.

Vatten och livsmedel

Detta område är till del ett kommunalt ansvar men blir så mycket bättre om man samarbetar.
Ansvaret bygger på att även evakuerade och volontärer vid en kris skall kunna få mat och vatten.

1.Lokala LRF

I första hand bönderna inom bygden – hur kan deras produktion/lager komma till användning lokalt? Finns intresse och möjlighet till viss omställning?

2. Livsmedelsaffären

En viktig plats är den lokala lanthandeln. Ett bygdebolag kan överta lanthandeln då ägaren går i pension om det inte finns någon annan lösning. Hur viktigt är det för en beredskapsbygd att ha en egen lanthandel?

3. Matvärn

Matvärn betyder att en grupp människor hjälps åt och odlar tillsammans och att alla får tillgång till skörden. Inom en bygd kan flera grupper bildas som har utbyte med varandra.

Upprätta en plan för lokal livsmedelsförsörjning i mindre grupper. Vilka jordar kan tas i anspråk för odling av livsmedel och vilka livsmedel kan man odla? För att detta skall fungera bra så behöver denna odling vara i gång redan i fredstid så att man kan uppleva att det skulle fungera även vid kris eller krig.
Ryssland och Ukraina hänvisar idag till sin ”datja-ekonomi”, vilket innebär att många familjer har tilldelats större jordar, uppemot 1 ha, för sin livsmedelsförsörjning och för avsalu.
Hur kan man lagra livsmedel? Hur kan man bearbeta jorden? Se till att man har tillgång till insatsvaror som gödsel och utsäde.

Träd efter stormen Gudrun

4. Beredskapsodling

Med beredskapsodling menar vi en allsidig hållbar odling som är oberoende av gödsling och utsäde utifrån. Den drivs med manuella redskap och har lämplig plats för vinterförvaring samt bra tillgång till vatten. Odlingsytans storlek kan vara mindre men inkluderar en mångfald av växter och insekter för pollinering.

Många mindre beredskapsodlingar är kanske mer ändamålsenliga än färre större odlingar som måste bearbetas maskinellt. Tänk brist på drivmedel, utsäde samt behov av efterbehandling av skörderesultatet i större anläggningar.

5. Djurhållning under beredskap

Lika viktigt som odling är djurhållning, som dock är mer sårbar för störningar. Exempelvis om det uppstår svårigheter med elförsörjningen under lång tid. Det kan påverka utfodring av djuren, vatten till djuren, mjölkning av kor, kylning av ,mjölken samt även att vidarebearbeta mjölken. Hur kan bygden hjälpa till?

6. Odling i hus

Man tänker i första hand på växthus, en metod som är välkänd och som man har använt under lång tid. Andra möjligheter är vattenbaserad odling i mörka hus med belysning via LED-lampor. Ytterligare möjligheter är att använda solceller för att producera el, som sedan spjälkar vatten till vätgas och syrgas. Vätgas kan användas som drivmedel. Processen ger också överskottsvärme som kan användas att värma upp isolerade mörka odlingshus eventuellt under mark där man bedriver akvaponisk odling. Det innebär en teknik där man föder upp värmeälskande sötvattensfisk och därtill odlar ätbara växter på spillning från fisken. Även här används LED, för att få rätt sorts ljus. Odling bör kunna ske under stora delar av året i relativt små enheter som lämpar sig för beredskapsbygden.

7. Bevattning
Vid ett varmare klimat kan även ett land som Sverige behöva ordna med bevattning av odlingarna. Tillstånd kan behöva sökas från Länsstyrelsen.

8. Dricksvatten
Viktigt att kunna erbjuda dricksvatten till alla inom bygden. Vilka lokala vattenkällor inom bygden finns som kan komma till nytta? Hur klarar sig det kommunala vattenverket vid utebliven elförsörjning i din bygd? Hur kan man distribuera vatten? Kanske behöver man bygga en damm som kan hålla vatten under längre tid.

9. Lokal utspisning
Kommunen har ansvar för utspisning av mat på äldreboenden, enligt huvudregeln som säger att den som har ansvar i fredstid för en viss verksamhet även har samma ansvar vid kris eller krig. Ytterst är det staten dvs länsstyrelsens ansvar att livsmedelsförsörjningen fungerar inom hela Sverige. Det kommunala ansvaret kommer in efter att hemberedskapen – en vecka har löpt ut.

10. Jordkällare
Inventera jordkällare och bygg gärna nya. Lär om vad som kan lagras i jordkällare och vad som inte passar att lagra tillsammans. Att gräva ner begagnade containers och sedan täcka med jord borde vara en enkel och bra lösning. [73]

Värme och energi
En kris eller krig som pågår under längre tid kommer också att drabbas av vinter och kyla. Många hushåll har gått från vedpanna, oljeeldat till värmepumpar för uppvärmning under vinterperioden. Utan elektricitet kan det bli svårt att klara uppvärmningen.

11. Lokalt energilager
Fossila drivmedel håller på att fasas ut. Vi får kanske allt fler el- eller vätgasdrivna fordon i framtiden.
De tidigare beredskapslagren av drivmedel har avvecklats. Fundera på vad gemensamma energilager skulle innebära. Lär mer om vad Ö-drift innebär. Ved kan lagras under lång tid och lagren kan enkelt spridas ut på många mindre lager. Batterilager kan vara bra för att kunna ladda eldrivna bilar. Behåll så många vedspisar som möjligt och installera gärna fler. Något lokalt gemensamt lager för att lagra bensin som kan tankas utan tillgång till elektricitet kan övervägas.

Viktiga byggnader
Inom varje bygd finns både kommunalt ägda fastigheter och byggnader ägda av civilsamhället samt privat ägda hus. Lagar vid höjd beredskap gör att alla typer av byggnader kan tas i anspråk av totalförsvaret. En lokal inventering av byggnader och dess resurser kan vara värdefull.

Evakuering
Bygden kan behöva ta emot evakuerade personer från den egna bygden vid större bränder, översvämningar eller stormar. Evakuerade kan också komma från andra delar av civilområdet.

Under 1940-talet fanns planer på att evakuera människor från städer i Skåne till de mera glesbebyggda länen i Småland. Andra exempel på evakueringsplaner är från områden omkring kärnkraftverk som vid krig eller av andra orsaker kan avge radioaktiv strålning.
Sådana beredskapsplaner finns fortfarande. Hur väl förberedd är man idag på att genomföra evakueringar? Vilka erfarenheter finns från Ukraina?

Sverige gick med i NATO 2024. Sverige har inte varit i krig sedan 1809. Stormen Gudrun drog fram över Kronobergs län 2005 med förödande kraft. Skogsbranden i Västmanland gav också viktiga erfarenheter. Att kortvarigt evakuera människor från städer till landsbygden har vi goda erfarenheter av i Sverige efter andra världskriget – vita bussarna.
Vita bussarna innebar att man fick vila och äta upp sig främst på landsbygden, för att senare kunna återvända till sitt hemland som behövde byggas upp på nytt efter kriget. [16]

Vattendunk

Beredskapsbygden

Den bygd som upprättar en lokal beredskapsplan har påbörjat ett arbete där svagheter synliggörs och förstärkningsåtgärder kan föreslås och genomföras. Arbetet är också ett led i att göra bygden mera attraktiv och ge ökad service i fredstid.

Jordkällare

Ved samt egen brunn

Vedspis

BEREDSKAPSBYGDEN

Bygden

En bygd är ett geografiskt område på landsbygden, som historiskt har en gemensam identitet. Området kan exempelvis vara en kyrklig socken, som på 1800-talet blev en landskommun.
Landskommunerna bildades då allmän skolplikt infördes 1842 och fanns fram till 1952. Då genomfördes sammanslagningar av landskommuner, som sedan under 1970-talet i en andra omgång skapade de kommuner som vi har idag. Den senaste sammanslagningen baserades på den så kallade centralortsprincipen med ofta en tydlig centralort med kommunhus och merparten av den service som kommunen erbjuder i form av utbildning, idrottsanläggningar samt statlig service som arbetsförmedling och polis.

De tidigare landskommunernas gemenskap har gått över i civilsamhällets organisationer som idrottsföreningar, samhällsföreningar, trossamfund, bygdegårdsföreningar och hembygdsföreningar samt LRF och vägföreningar. Föreningar som frivilliga försvarsorganisationer, skytteföreningar, nykterhetsrörelsen och Röda Korset har i stor omfattning flyttat in till centralorten.

Bygden har ofta kvar byggnader, som uppfördes av tidigare generationer under den period då bygden var en mer självständig enhet och hade en mycket större befolkning än idag. Dessa finns idag kvar som kyrkor, föreningsgårdar, hembygdsgårdar, bygdegårdar, församlingshem och i vissa fall folkhögskolor.

Våra nuvarande kommuner driver i bästa fall en skola och ett äldreboende inom bygden. Kunskapen inom kommunen om sin landsbygd har minskat.

Beredskap

Beredskap innebär att ha en uthållighet vid kris och i värsta fall krig. Uthållighet innebär att så många som möjligt skall kunna överleva i den bygd där man bor.

En personlig beredskap innebär att man skall kunna klara sig en vecka på det man har hemma.

Om man går samman inom bygden och kartlägger alla gemensamma resurser så förbättras möjligheterna att klara sig betydligt.

Vissa för bygden betydelsefulla förbättringar kan behöva göras, samarbeten förstärkas, strategier utarbetas och gemensamma lager upprättas. Varje bygd är unik men förslag från andra bygder kan vara värdefulla. Inom varje bygd finns unika kunskaper om bygden men också värdefulla yrkeskunskaper hos de som bor i bygden. Vid en kris eller krig önskar flertalet personer i första hand kunna stanna kvar i sitt hus eller i sin bygd och hjälpa andra som finns där.

Ämnen att öka kunskap om

När en kris eller krig har inträffat så är tilliten till samhällets förmåga avgörande för att beredskapen skall fungera.

Den bygd som genomgår utbildning och upprättar bygdens beredskapsplan, har påbörjat ett arbete där svagheter synliggörs och förstärkningsåtgärder kan föreslås och genomföras. Arbetet är också ett led i att göra bygden mera attraktiv och ge ökad service i fredstid.

Ansvar

Bygdens beredskapsplan skall vara giltig över lång tid och övningar behöver genomföras om inte årligen, så i alla fall inte helt glömmas bort. Varje bygd tillhör en kommun och en modell för samverkan mellan bygden och kommunen behöver utvecklas. På samma sätt finns varje kommun i ett län. Ytterst ansvarar varje länsstyrelse för det civila försvaret inom sitt civilområde. Exempelvis Skåne, Blekinge och Kronobergs län tillhör civilområde Syd med säte i Malmö. Totalt har vi nu sex civilområden i Sverige.

Länsstyrelserna behöver kunna lita på kommunerna som behöver visa att man har resurser att sörja för hela sin kommun. En lite större kommun som Växjö kommun omfattar förutom centralorten en landsbygd med 28 socknar. Önskvärt vore att man via samverkan kan bygga upp en ömsesidig tillit mellan bygderna och kommunen vad gäller civilt försvar.

Länsstyrelsens ansvar har ökat betydligt genom att Sverige nu fått medlemskap i Nato. Civilområde Syd ligger strategiskt för Nato och det så kallade värdlandsansstödet innebär att erbjuda lokala resurser till Natostyrkor från andra medlemsländer som kommer till området. Det kan röra sig om drivmedels- och elförsörjning, sjukvård och elektronisk kommunikation samt tillhandahålla transporter. För att klara sina uppgifter som statens förlängda arm i olika delar av landet behöver länsstyrelsen även ansvara för livsmedels- och dricksvattenförsörjningen samt elförsörjning och säkra att folkvalda skall kunna fortsätta att ta politiska beslut.

Vid krig så gäller särskilda lagar för att staten skall kunna fullgöra sina uppgifter. Vilka påfrestningar på samhället som uppstår är svårt att helt och fullt överblicka. Det vi vet är att beroendet av elektricitet i Sverige har ökat betydligt under de senaste 50 åren. Vi ser också i Rysslands krig mot Ukraina att anfall mot infrastruktur ingår i krigets strategi och därtill att på alla sätt söka försvaga det civila försvaret.

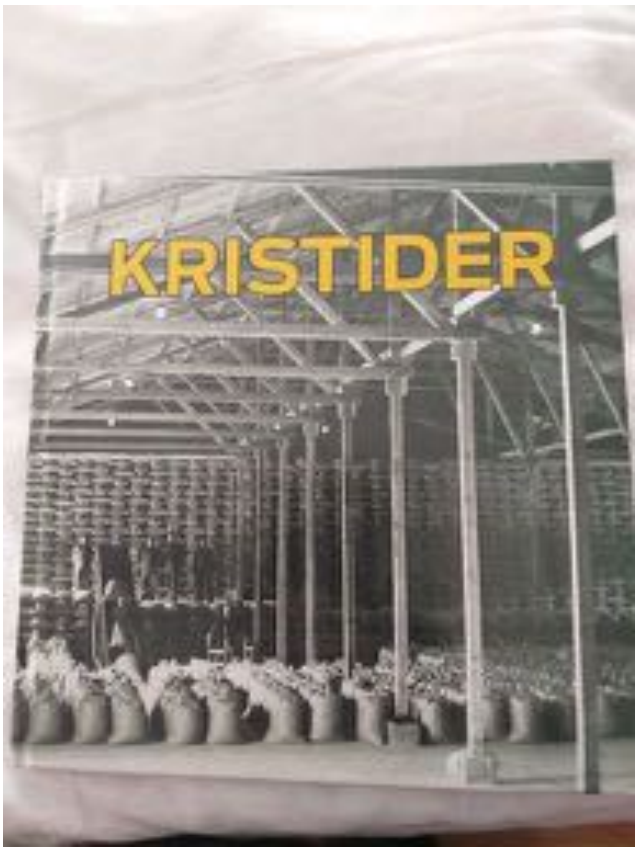

Boken Kristider

AGENDA 2030

Värdegrund för Hela Sverige ska leva är Agenda 2030. Förenta Nationerna, med alla sina medlemsländer, har arbetat fram denna värdegrund som förenar de flesta organisationer inom civilsamhället, offentlig sektor och privat sektor i Sverige. Svenska kyrkan, fackföreningsrörelsen och de politiska partierna liksom Naturskyddsföreningen och Hela Sverige ska leva tillhör alla civilsamhället. [75]

Mål 2 Ingen hunger

Att odla sin egen mat ökar tryggheten att slippa gå hungrig. Vi svenskar har upplevt hunger under missväxtåren på 1860-talet men också under första världskriget i början av 1900-talet. Kan det ske igen? [11,12,13,17]

Mål 2 Tips

Börja odla själv i din trädgård eller på din balkong. Sök bilda en grupp för tillsammansodling. Gå en kurs i att odla. Köp närproducerat så stöttar du lokala producenter. Släng aldrig bort ätbar mat. Lär dig att laga mat samt att ta tillvara överbliven mat. Öka lönsamheten för de lokala, småskaliga livsmedelsproducenterna. Lär dig om att bygga jordkällare. Lär dig om metoder att förvara livsmedel. Fundera på vad du kan göra för att hjälpa människor i Afrika eller Asien där 690 miljoner är undernärda.

Mål 6 Rent vatten och sanitet

I Sverige har vi god tillgång till vatten på de flesta platser.

Mål 6 Tips

Öka antalet brunnar med rent vatten, som är fria från mikroplaster, kemikalier och PFAS. Säkerställ en god förvaltning av vatten och sanitet för alla. Säkerställ tillgången av offentliga toaletter. [27]

Mål 7 Hållbar energi

Sverige har idag god tillgång på energi men alla länder inom EU behöver hjälpas åt, så att det finns energi även i framtiden och över hela året oavsett vilket klimat vi får.

Inom beredskapsbygden kan det bli mycket intressant att kunna erbjuda lokalt producerad energi i forma av elektricitet, ved, biogas och vätgas.

Mål 7 Tips

Installera solceller. Isolera byggnader. Släck ljuset när det inte används. Använd LED belysning. Stäng av datorer när de inte används. Cykla om du kan. Duscha i varmvatten under kort tid. Lär dig om hur din solcellsanläggning kan installeras för ö-drift, dvs kan ge dig el även om det stora elnätet är avställt. [29]

Mål 14 Hav och marina resurser

Minska föroreningar i haven. Bevara och nyttja de marina resurserna på ett hållbart sätt.

Mål 14 Tips

Sök minska plastavfall som kommer ut i havet och förvandlas till mikroplaster.

Mål 15 Biologisk Mångfald

I Sverige håller vi på att förlora våra pollinatörer både vad gäller antal arter och antal individer inom en art. Detta, tillsammans med snabba klimatförändringar, kan leda till att alla de växter och träd som behöver pollinatörer för sin befruktning kan påverkas negativt med minskad skörd som resultat.

Vi inom Kronoberg arbetar för att få till stånd ett biosfärområde Insjölandskapet Linné inom Kronobergs län. Vår mest kände svensk är Carl von Linné som föddes på Råshult i Stenbrohults socken i nuvarande Älmhults kommun inom Kronobergs län. Han föreslog på 1700-talet i sin doktorsavhandling att alla växter och djur på vår planet skulle få ett för- och efternamn på latin, som kunde användas över hela världen. Detta medförde att man började leta upp alla levande arter och ge dem ett namn. Därför kom hans sexualsystem att bestå och bidrog till att vi idag förstår den biologiska mångfaldens stora betydelse för allt levande, inklusive människan.

Ett biosfärområde vill bidra till att öka kunskapen om vår jord och allt levande baserat på hela värdegrunden inom Agenda 2030. En beredskapsbygd vilar också på denna värdegrund.

OROSTIDER

I Sverige har vi 380 olika arter av vildbin inklusive ett 60-tal arter av humlor. Många av dessa söker efter en viss sorts växt för att kunna föröka sig eller en viss sorts miljö för att kunna lägga sina ägg. Genom att bättre förstå dessa samband så kan vi bidra till att fler arter kan fortplanta sig. I våra dagar har det blivit populärt att bygga bihotell, som passar bra för murarbin, en grupp av bin som murar igen det hål, där kanske ett tiotal nya individer kommer att flyga ut nästa säsong. Naturvårdsföreningen driver kampanjer för detta.

Mål 15 Tips

Öppna insektshotell i din trädgård. Lär dig hur sådana skall byggas. Ge bort i present till dina vänner, barn och barnbarn. Ät vegetariskt. Sätt upp en fågelholk. Använd ekologiska gödningsmedel. Köp träprodukter med FSC-märkning. Fundera på vilka tjänster som din skog erbjuder om du sköter den på rätt sätt.

Vi lever i en tid då både kriser och varningar om att krig kan drabba även vårt land duggar tätt. Kriser som skogsbränder, översvämningar och stormen Gudrun 2005 men också torkan 2018 blev en prövning för många på landsbygden.

Vi ser svårigheter att nå Parisavtalets 1,5 grader, vilket oroar många vad gäller vilket väder vi kommer att få framgent. Hur kan vi minska mängden klimatgaser i atmosfären?

Kriget i Ukraina har sedan 2022 inneburit många nya statliga ställningstagande och rapporter som rör civilt försvar och att det är bråttom att vi organiserar oss bättre. I mars 2024 gick Sverige med i NATO. Det medlemskapet ställer flera krav på vårt lands civila försvar.

Insektshotell

Agenda 2030

TRYGGHET

Denna andra vecka i augusti 2023 har vi hört om stora nederbördsmängder i Slovenien och om stormen Hans i Skandinavien.

Ett år som i östra Småland innebar torka hela våren fram till midsommar och sedan mycket regn inte minst i augusti. För bönderna blev det bekymmersamt. Därtill rapporteras att 2023 blir det globalt varmaste året med på många platser extrema temperaturer. Mycket höga havsvattentemperaturer som ger högre avdunstning och därmed större regnmängder.

Det är ytterst regeringens ansvar att skapa trygghet i ett land. I ett demokratiskt land som Sverige har de röstberättigande i val vart fjärde år möjlighet att påverka vilka som innehar regeringsmakten.

Trygghet är en fråga som hänger samman med miljö och klimatanpassningar vad gäller bland annat extremväder. Staten har dock delegerat många frågor vad gäller kriser till kommunerna.
Men eftersom staten har det yttersta ansvaret så förlitar man sig också på länsstyrelsernas bedömningar av hur kommunerna i respektive län planerar för att klara sitt uppdrag. Ett viktigt uppdrag för kommunerna är skyldigheten att tillhandahålla dricksvatten och livsmedel under en månad till hela kommunens befolkning.

Den som köper en fastighet skall kunna känna sig trygg vad gäller risker för exempelvis översvämningar. Det är ju kommunens ansvar att bevilja bygglov och då bedöma lämpligheten att bebygga ett visst markområde. Länsstyrelsen kan dock överpröva kommunens beslut.

Trygghet gäller också att befolkningen skall kunna ha tillgång till rent vatten och tillräckligt med livsmedel. Vid de temperaturer vi 2023 fått rapporter om i södra Europa, så kan man befara att dessa länder kan få svårt att exportera livsmedel till oss i framtiden. Den svenska självförsörjningsgraden för livsmedel är fortfarande under 50 procent. Allt fler EU- medborgare från söder kan framgent förväntas vilja flytta till Sverige, genom att förvärva fastigheter och söka försörja sig här.

Den svenska kronan är 2023 mycket svag gentemot dollar och euro. Det kan komma en tid då fastigheter särskilt på landsbygden i Sverige köps i spekulation om att de kommer att bli dyrare i framtiden.

Beredskapsbygden kan bestämma sig för att köpa strategiska fastigheter inom egen bygd, i syfte att kunna odla livsmedel för avsalu inom bygden.

Bygden kan också vidtaga åtgärder tillsammans med enskilda markägare för att undvika översvämningar vid extrema väderförhållanden.

Bygden kan informera om vilka åtgärder som vidtagits för att undvika eller helt eliminera risker vid extrema väderleksförhållanden.

Svenska kraftnät planerar för stora tillkommande investeringar i ödrift i för totalförsvaret prioriterade områden. Ödrift innebär att en given produktionsanläggning, normalt ansluten till stora nationella nätet, skall kunna leverera elektricitet till ett näraliggande område även om det stora nätet är utslaget.

Vedspis för att laga mat

INTRESSE

Hur kan vi styrka att det finns intresse för beredskapsbygden?

Vi har samlat på oss ett underlag som talar för att det finns intresse för beredskapsbygden. Det absolut viktigaste är att det finns intresse för samverkan både från civilsamhällets organisationer och från regering, riksdag, länsstyrelser och kommuner samt deras myndigheter.

Beredskapsbygden

Är ett begrepp som skapats inom Hela Sverige ska leva Kronoberg och med det menar vi att de ideella föreningarna inom en bygd går samman för att stärka bygdens civila försvar i samverkan med kommunen. Man upprättar en bygdens beredskapsplan.

Är Hela Sverige ska leva en organisation inom civilsamhället som är lämplig för uppgiften?

Den som frågar vad vår organisation arbetar med skulle nog uppfatta det korta svaret ”beredskap på landsbygden”, som bra och relevant. Det ligger också väldigt nära det som vår organisation har arbetat med sedan vi bildades för över trettio år sedan. Våra medlemsföreningar på riksplanet, som känns nära oss exempelvis Landsbygdsnätverket, Bygdegårdarnas förbund, Hembygdsförbundet, Coompanion, Studieförbunden, Folkets hus och Parker, JAK, JUF, LRF, Omställningsnätverket, Riksförbundet 4H, Våra Gårdar, RF, SMÅKOM, Svensk Vindkraftsförening, Svenska Jägarförbundet, Vi Unga, Winnet finns och verkar liksom vi till stor del på landsbygden. De frivilliga försvarsorganisationerna saknas men borde kunna ansluta sig.

Svenska kyrkan

Har 5,6 miljoner medlemmar och är det största lutherska kyrkosamfundet i Europa med stor närvaro på landsbygden via sockenkyrkorna. Camilla Asp är ny generalsekreterare i svenska kyrkan sedan februari 2024. Hon var tidigare överdirektör inom MSB. Svenska kyrkan är en viktig organisation inom civilt försvar. Förutom sitt ansvar för begravningsväsendet är Svenska kyrkan och dess personal en samlande kraft i svåra tider och kan utgöra en psykosocial resurs för drabbade personer.

Bygdegårdarnas Riksförbund

Deras medlemmar driver bygdegårdar som i huvudsak finns på landsbygden. De arbetar redan i sin roll inom civilt försvar.

Studieförbundet Vuxenskolan

Arbetar tillsammans med Bygdegårdarna och LRF. Medverkade också i studien om Matvärn tillsamman med Hela Sverige ska leva Kronoberg och Coompanion.

Coompanion Kronoberg

Hela organisationen, som finns i alla län, är intresserad. Kronoberg arbetar tillsammans med Hela Sverige ska leva Kronoberg och Leader Linné Småland i projektet Rusta bygden.

Rusta bygden

Ett projekt inom Leader Linné Småland och kommuner inom Kronoberg och Jönköpings län i syfte att starta ett beredskapsarbete under 2024 i linje med Beredskapsbygden 2.0.

Fram till 2027 förfogar vi över drygt 46 miljoner kronor, vilket innebär många nya projekt på landsbygden i vårt område: Alvesta, Markaryd, Älmhult, Ljungby, Värnamo, Sävsjö och Växjö kommuner.

Hembygdsförbundet Kronobergs förre ordförande Kjell Gustavsson håller kurser över hela landet inom gärdsgårdsbyggnation, jordkällarrenovering, lieslåtter, stenmursrenovering.
Länsstyrelser, föreningar och privatpersoner över hela landet efterfrågar hans kunskaper, vilket tyder på att allt fler upplever ett behov av kunskap om äldre metoder för överlevnad.

Landsbygdsutvecklare 2022 Mette Adolfsson Häradsbäck.
Stort intresse för deras beredskaps- och energiprojekt både i Sverige och Europa.

Många Facebookgrupper inom området
Grupper som handlar om odling, vedspis, jordkällare, timmerhus, skogsträdgårdar, permakultur, visar på ett stort intresse.

Professor Douglas Brommesson, Linnéuniversitetet
Projekt inom civilsamhällets relation till våra myndigheter vad gäller beredskap. Med på 100-listan över de mest relevanta universitetsforskningsprojekten 2023 i Sverige.

Temagrupp Krisberedskap och Hela Sverige ska leva SYD
Tydligt intresse från flera håll i landet. Hela Sverige ska leva Kronoberg är sammankallande.

Intresset i vårt grannland Norge för beredskapsodling
Norges erfarenheter av krig 1940, då hamnarna stängdes och den låga självförsörjningsgraden blev tydlig, ligger kvar i det norska minnet.

Rysslands anfallskrig mot Ukraina
Den 24 februari 2022 anfaller ryska styrkor sitt grannland Ukraina. Civilbefolkningen drabbas hårt. Många kvinnor och barn flyr till EU-länder. Infrastrukturen får ta emot hårda slag. Hjälpsändningar och stöd från hela västvärlden kommer snabbt på plats. Många länder börjar upprusta och på olika sätt stärka sin beredskap.

Regeringens beslut att tillsammans med Finland söka medlemskap i NATO
Visar på att läget bedöms som ytterst allvarligt.

Staten är medveten om att totalförsvaret behöver stärkas
Civila försvaret behöver skyndsamt utvecklas på flera plan. Nya civilområden bildas med länsstyrelser som huvudman.

MSB, kommunerna och Länsstyrelsen
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, kommunerna och länsstyrelserna är de offentliga myndigheterna som har en nyckelroll inom den civila beredskapen. MSB har våren 2023 bildat Civilsamhällesrådet där Hela Sverige ska leva ingår.

Minister för civilt försvar
Är Carl-Oskar Bohlin sedan senaste regeringen bildades.

Civilsamhället
Ideella organisationer, som samlar medlemmar som drivs av en gemensam övertygelse, allt från politiska partier, till trossamfunden, idrottsrörelsen och studieförbunden. Om vi frågar AI, så kommer svaret:

Civilsamhället, ofta kallat den "tredje sektorn" av samhället, är åtskilt från statsapparaten och näringslivet och innefattar i stället familjen och den privata sfären. Det består av samverkande individer och olika idéburna sammanslutningar såsom hembygdsföreningar, ideella föreningar, idrottsföreningar, koloniträdgårdar, kyrkan, stiftelser, studieförbund och välgörenhetsorganisationer.

Civilsamhället drivs av medborgare, frivilliga och ideella organisationer för att skapa förändring, främja samhällsengagemang och arbeta för social rättvisa. Det kan vara olika typer av organisationer, folkrörelser, nätverk, stiftelser, institut och löst organiserade grupper som är oberoende av staten. Civilsamhället bygger på frivillighet, engagemang och deltagande från människor som delar gemensamma värderingar och intressen.

En viktig funktion hos civilsamhället är att det ofta fungerar som en bro mellan medborgarna och staten eller företagen. Civilsamhället driver på förändring, skyddar medborgerliga rättigheter, främjar social rättvisa, erbjuder stöd och tjänster till samhället, samt är en röst för människor som lever i marginalisering och fattigdom. Civilsamhället är drivkraften för demokrati och utveckling världen över.

Nuvarande regering har minskat anslagen till studieförbunden och verkar vilja gå vidare vad gäller anslagen till civilsamhället.

Uttalande i statens skrivelser:

I KRAFTSAMLING

så omnämns Civilsamhället 8 gånger och civilplikt 45 gånger. Civilsamhället omnämns i sammanhang som att kunna hjälp kommunerna att ta hand om evakuerade från andra delar av landet. Vidare omnämns civilsamhället i allmänna ordalag som en viktig aktör inom totalförsvaret utan att det preciseras vad man exakt åsyftar. Svenska kyrkan omnämns 8 gånger och samtliga rör kyrkans ansvar för skydd av kulturarvet men oftast för ansvaret för begravningar och gravplatser. Ordet kommun omnämns 113 gånger.

I MODELL FÖR SVENSK FÖRSÖRJNINGSBEREDSKAP

så omnämns Civilsamhället endast en gång då man föreslår att MSB bör inrätta ett försörjningsberedskapsråd. Ordet kommun omnämns 394 gånger och ordet MSB 530 gånger.

I ALLVARSTID

så omnämns civilsamhället 6 gånger och då att Ryssland har gjort allt för att stänga ner civilsamhället och hur stor betydelse civilsamhället har i Ukraina för att hjälpa till att upprätthålla en god vilja att fortsätta göra motstånd mot angriparna. Försvarsberedningen anser också att civilsamhället behövs för att stärka den folkliga förankringen av Sveriges NATO medlemskap.

Utan anspråk på att vara heltäckande, så ser man inte att offentlig sektor ser på tredje sektorn som en särdeles viktig resurs. Det kan bero på att erfarenheterna från beredskapen under första och andra världskriget medförde att många frivilligorganisationer bildades och att staten tog ansvar för att beredskapslager byggdes upp. Sedan dess har samtliga landskommuner avskaffats, beredskapslagren avvecklats och försvaret bantats. Hela Sverige ska levas medlemsorganisationer finns på landsbygden och har till del övertagit landskommunernas roll.

Ätbar perenn trädgårdsväxt - Funkia

TOTALFÖRSVARET

Det svenska totalförsvaret består av det militära försvaret, sedan mars 2024 förstärkt av NATO. I totalförsvaret ingår också det civila försvaret.

”Det övergripande målet för totalförsvaret ska vara att ha förmåga att försvara Sverige mot väpnat angrepp och värna vår säkerhet, frihet, självständighet och handlingsfrihet. Verksamhet inom totalförsvaret ska kunna bedrivas enskilt och tillsammans med andra, inom och utom landet.” Det övergripande målet kompletteras med specifika mål för det militära respektive det civila försvaret.

NATO

Den 7 mars 2024 meddelar Överbefälhavaren att Sverige har blivit medlem i försvarsalliansen NATO (eng. North Atlantic Treaty Organization) eller Atlantpakten. Över två hundra år av ett alliansfritt Sverige är därmed avslutat.

Om Sverige blir angripet av främmande makt så innebär medlemskapet att vi skall få hjälp med att försvara oss av övriga länder som är medlemmar i NATO. Men det kräver att Sverige kan uppfylla de åtaganden som medlemskapet innebär.

Minst 2% av BNP skall årligen investeras i det militära försvaret.
Värdlandsansvaret innebär att NATO också ställer krav på Sveriges civila försvar

Uppgifter för Sveriges civila försvar

1) säkerställande av politiskt beslutsfattande och centrala ledningsfunktioner

2) robust energiförsörjning - elberedskap

3) effektiv hantering av okontrollerade befolkningsrörelser

4) robusta system för livsmedels- och dricksvattenförsörjning

5) hantering av masskadeutfall

6) motståndskraftiga civila kommunikationssystem

7) robusta transportsystem

NATO ställer krav på Sverige för att komma till vår hjälp men det innebär också att man tar del av våra resurser. Sveriges förmåga att uppfylla dessa sju punkter behöver stärkas inom alla områden. NATO kommer att granska hur väl Sverige uppfyller kraven.

Värmekraftverk

CIVILT FÖRSVAR

Civilt försvar handlar om hela samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig. Civilt försvar är det arbete som görs av statliga myndigheter, kommuner, landsting och regioner, privata företag och frivilligorganisationer. Arbetet syftar till att skydda civilbefolkningen och att exempelvis sjukvård och transporter fungerar vid krigsfara och krig. Vid krigsfara och krig ska det civila försvaret också kunna stödja Försvarsmakten.
Målet för det civila försvaret är att ha förmåga att:

- värna civilbefolkningen,
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna,
- upprätthålla en nödvändig försörjning,
- bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld,
- upprätthålla samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar och bidra till att stärka försvarsviljan,
- bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred, och med tillgängliga resurser bidra till förmågan att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Ansvar och roller

Civilt försvar och krisberedskap regleras i lagar och förordningar. Fördelningen av ansvar och roller bygger även på grundläggande principer. Vissa myndigheter har mer ansvar än andra, men alla har ett ansvar att minska sårbarheter och värna samhällets grundläggande skyddsvärden utifrån sitt verksamhetsansvar.
När en samhällsstörning inträffar finns det inte en särskild krisorganisation som tar över hanteringen, däremot kan verksamheten behöva gå upp i stab eller aktivera en särskild krisledning. Alla som berörs av händelsen bidrar utifrån sitt ansvarsområde. Detta förväntas även av företag och privatpersoner. Det är grunden för den civila beredskapen.

Vissa myndigheter har ett särskilt ansvar för samordning. Det handlar om vissa myndigheter på central nivå som samordnar arbetet inom sektorer där olika myndigheter ingår.

Det finns också en samordning på olika nivåer, i det så kallade geografiskt områdesansvaret:

- Lokal nivå (kommuner),
- Regional nivå (länsstyrelser),
- Högre regional nivå (länsstyrelser är indelade i sex civilområden där en länssty relse har ett utökat ansvar för civilt försvar och för samordning med det militära försvaret),
- Nationell nivå (regeringen, där myndighe ter stödjer regeringen i hanteringen).”
  texten är hämtad från hemsidan MSB.
  MSB har en särskild roll att både hålla samman arbetet mellan olika sektorer och stödja regeringen när det inträffar kriser och andra allvarliga händelser.

Höghus i Växjö

FRIVILLIGFÖRSVARET

De frivilliga försvarsorganisationerna är en särskild grupp organisationer, som är knutna till beredskapen genom den så kallade frivilligförordningen.
I frivilligförordningen har regeringen angett 18 ideella, medlemsstyrda organisationer med särskilt viktiga uppdrag på beredskapsområdet, att utbilda och rekrytera förstärkningsresurser för till exempel myndigheter, regioner och kommuner.
Frivilliga försvarsorganisationer utbildar och samlar den kompetens som efterfrågas av olika aktörer. På så sätt både stärker de samhällets förmåga att klara svåra samhällsstörningar och bidrar till folkförankring och försvarsvilja.
På kommunal nivå finns frivilliga resursgrupper (FRG), som består av utbildade medlemmar från olika frivilliga försvarsorganisationer.

- Frivilliga Automobilkårernas Riksförbund (FAK)
- Frivilliga Flygkåren (FFK)
- Frivilliga Motorcykelkårernas Riksförbund (FMCK)
- Frivilliga Radioorganisationen (FRO)
- Flygvapenfrivilligas Riksförbund (FVRF)
- Försvarets Personaltjänstförbund (FPF)
- Insatsingenjörernas Riksförbund (IIR)
- Sjövärnskårernas Riksförbund (SVK RF)
- Svenska Blå Stjärnan (SBS)
- Svenska Brukshundklubben (SBK)
- Svenska Fallskärmsförbundet (SFF)
- Svenska Försvarsutbildningsförbundet (Försvarsutbildarna)
- Svenska Lottakåren (SLK)
- Svenska Pistolskytteförbundet (SPSF)
- Svenska Röda Korset (SRK)
- Svenska Skyttesportförbundet (SvSF)
- Sveriges Bilkårers Riksförbund (Bilkåren)
- Sveriges Civilförsvarsförbund (SCF)

CIVILPLIKTEN

I Sverige får man inte lämna landet vid höjd beredskap om man är krigsplacerad. Alla krigsplacerade har en krigsplaceringsorder från Plikt- och prövningsverket. I denna order står det var du är placerad. Om du är över 47 år eller saknar militär grundutbildning upphör din krigsplacering vid Försvarsmakten.

Civilt försvar

Utgörs av statliga myndigheter, regioner, kommuner, frivilligorganisationer och trossamfund samt företag och privatpersoner. Civilt försvar tar sin utgångspunkt i samhällets krisberedskap och syftar till att inför och under höjd beredskap samt under krig värna befolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt bidra till Försvarsmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp.

Civilförsvarsplikt

3 kap 11§ i civilförsvarslagen: I riket boende svensk medborgare är från och med det kalenderår, varunder han fyller sexton år, till och med det kalenderår, varunder han fyller sextiofem år, skyldig att fullgöra sådan civilförsvarstjänstgöring som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medgiva (civilförsvarsplikt).

Civilförsvarslagen (1960:74)

Lagen har upphävts 1995-07-01. Texten ovan rörande Civilförsvarsplikt har således inte längre någon relevans. Har ersatts av förordningen om totalförsvarsplikt (1995:238)

Civilplikt

Begreppet civilplikt finns i förordningen om totalförsvarsplikt. Civilplikten utförs i det civila försvaret och kan även utföras i delar av Försvarsmaktens verksamhet, men får inte innefatta stridande befattningar annat än ordnings- och bevakningsuppgifter

Totalförsvarsplikt

Sverige har numera totalförsvarsplikt. Det innebär att alla som är bosatta i Sverige och är mellan 16 år och 70 år kan kallas in för att hjälpa till på olika sätt vid krigsfara och krig.

Det finns tre typer av totalförsvarsplikt:

a) Värnplikt i Försvarsmakten

b) Civilplikt som regeringen beslutar om. Kan vara räddningstjänst, barnomsorg och sjukvård.

c) Allmän tjänsteplikt som innebär att man tjänstgör inom verksamheter som måste fungera även vid krigsfara eller krig:

1) Man kan fortsätta arbeta på sitt vanliga jobb.

2) Tjänstgör med särskilt avtal som man kan ha genom medlemskap i en frivillig försvarsorganisation.

3) Får i uppgift av Arbetsförmedlingen att utföra arbete som är särskilt viktigt för totalförsvaret.

Kommentar:
Lokala Resursgrupper som har särskilda uppgifter vid kris och krig inom Beredskapsbygden, föreslås utredas i syfte att få samma status som en frivillig försvarsorganisation. Observera att detta inte ännu är en uppfattning som drivs av något officiellt organ inom regering eller riksdag eller myndigheter.

MSB

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Myndigheten inrättades efter tsunamin 2004 då över 500 svenskar på semester i Thailand omkom. ”MSB har ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka, kris, krig eller krigsfara.” från myndighetens hemsida.

Mest känd är man för broschyren ”Om krisen eller kriget kommer”, som sändes ut till samtliga hushåll i Sverige år 2018. Kan fortfarande beställs på myndighetens hemsida. [58]

Myndigheten ger också ut en nyhetstidning med fyra nummer per år TJUGOFYRA7. Alla intresserade kan prenumerera på denna.

Myndigheten har maj 2023 inrättat ett Civilsamhällesråd, där bland andra organisationer Hela Sverige ska leva ingår..

LÄNSSTYRELSEN

Länsstyrelsen har en viktig roll när det gäller krisberedskap och höjd beredskap i Sverige. Här är några relevanta punkter:

Länsstyrelserna har ansvar för krisberedskapen och deras uppgifter inför och under höjd beredskap.
De samordnar planeringen och förberedelserna för det civila försvaret i länet och samverkar med Försvarsmakten i totalförsvarsplaneringen.
Länsstyrelsen har en tjänsteman i beredskap som initierar och samordnar arbetet vid allvarliga kriser som berör länet.

Länsstyrelsen är sammanhållande för krisberedskapen inom sitt geografiska område. De ansvarar för att en samlad regional lägesbild sammanställs vid krissituationer, stödjer aktörer i krisberedskapen, och upprättar regionala risk- och sårbarhetsanalyser.

Länsstyrelserna är indelade i sex civilområden och har ansvar för att verka för enhetlig inriktning inom civilområdet under höjd beredskap.

Sammanfattningsvis är länsstyrelserna centrala aktörer när det gäller att säkerställa samhällets beredskap och hantera kriser, inklusive höjd beredskap. De spelar en avgörande roll för att skydda civilbefolkningen och upprätthålla samhällsfunktioner under olika påfrestningar och kriser.

KOMMUNEN

Kommunen och Regionens roll vid kriser och höjd beredskap

Kommunerna är ansvariga för verksamhet som måste fungera även under kriser, exempelvis äldreomsorg, barnomsorg, vattenförsörjning, fjärrvärme, räddningstjänst och skola. Regionerna ansvarar bland annat för sjukvård och kollektivtrafik som även det måste fungera.
Enligt Lagen om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser och höjd beredskap måste kommuner och landsting planera för hur de ska kunna minska risken för att något drabbar verksamheten, men också för att kunna hantera allvarliga störningar i verksamheten.

Risk- och sårbarhetsanalyser

Kommuner och regioner är skyldiga att kartlägga de risker och hot som finns i den egna regionen. Det kan till exempel vara att det går många transporter med giftiga kemikalier genom ett tätbebyggt område, att det finns vattendrag som riskerar att svämma över vid snösmältning och ihärdigt regnande, eller att det finns farliga industrier i kommunen. De risker och hot man har identifierat sammanställs i en så kallad risk- och sårbarhetsanalys.
Kommunen är också skyldig att ta fram en särskild plan för hur man ska agera och hantera en allvarlig störning i den kommunala verksamheten.

Krisledningsnämnd

Om kommunen drabbas av en allvarlig kris, exempelvis om en storm slår ut elförsörjningen och telekommunikationer eller om en svår översvämning gör att kommunen får svårt att klara av den verksamhet som måste fungera, ska en särskild krisledningsnämnd inrättas.
I många kommuner motsvaras krisledningsnämnden av ledamöterna i kommunstyrelsen. Det speciella med nämnden är att den i ett krisläge har rätt att fatta beslut som rör all verksamhet i kommunen. Detta för att kunna fatta snabba beslut om olika åtgärder för att hantera ett akut läge.

Geografiskt områdesansvar

Vid samhällsstörningar behöver kommunen kunna ta fler ansvar samtidigt.

Kommunen behöver

- kunna leda och se till att deras egen verksamhet kan fortsätta som vanligt i så stor utsträckning som möjligt.

- se till att de åtgärder för att hantera krisen som genomförs av olika aktörer, till exempel räddningstjänst, polis och olika enheter från kommunen, görs så organise rat som möjligt och att informationen till allmänheten görs på ett organiserat sätt.

- kunna delta i samverkan på regional nivå.

I rapporten ”Livsmedelsberedskap för en ny tid” SOU 2024:8 [5] kommer flera viktigt förslag.

Förslag: Målet med livsmedelsberedskap är att säkerställa att hela befolkningen över tid har tillgång till nödvändiga livsmedel vid en allvarlig störning eller en överhängande risk för en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen.

Ur rapporten ”Ett starkt lokalsamhälle skapar förutsättningar för den enskildes beredskap. Samhällets resurser är begränsade och måste riktas till dem som har störst hjälpbehov. Därför är det viktigt att vuxna och friska människor så långt som möjligt kan försörja sig själva och sina närmaste i sådana situationer. Det kräver förberedelser och att människor samarbetar. ”
Denna lydelse poängterar betydelsen av Beredskapsbygden 2.0

Erfarenheter från bland annat kriget i Ukraina visar inte minst behovet av långsiktig uthållighet, såväl materiellt som psykologiskt. Erfarenheterna belyser vikten av ett förberett och uthålligt värdlandsstöd.

Med befolkningen i kommunen avses de personer som är folkbokförda i kommunen eller personer som inte endast tillfälligt vistas där. Får väl tolkas personer som exempelvis äger sommarhus, personer som evakuerats eller flyktingar från andra länder, men också militär trupp från Sverige.

Enskilda bör ha livsmedel motsvarande minst en veckas förbrukning. Befolkningens kunskap om vad en lägre servicenivå från samhället kan innebära avseende livsmedel bör öka. Regeringen bör överväga att ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Livsmedelsverket i uppdrag att föreslå insatser i syfte att förbereda befolkningen på situationer med livsmedelsbrist.

Staten, regioner och kommuner bör bedriva ett systematiskt arbete i syfte att upprätthålla måltidsverksamheter även under allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen.
Regeringen bör noga följa hur livsmedelsberedskapen inom måltidsverksamheter utvecklas, och vid behov överväga ytterligare åtgärder för att säkerställa upprätthållandet av måltidsverksamheter även under allvarliga störningar.

Kommuner ska analysera de behov som kan uppstå för befolkningen i kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen. Vid analysen ska särskilt beaktas vilka grupper av personer som kan behöva livsmedel i ett tidigt skede. Kommunen ska samverka med andra aktörer om det bedöms nödvändigt.

Kommuner ska planera för hur nödvändiga livsmedel kan distribueras i kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen. I planeringen ska kommuner samverka med andra aktörer som har betydelse för livsmedelsförsörjningen och analysera på vilket sätt verksamheter inom kommunens ansvarsområden kan bidra till att distributionen av livsmedel kan upprätthållas vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen.

En SOT-punkt är en utpekad plats som kan tillhandahålla en lägstanivå när en störning uppstår, framför allt avseende livsmedel och drivmedel under en kortare tidsperiod. Vid en SOT-punkt bör det därför finns en livsmedelsbutik och en drivmedelsanläggning i närhet till varandra.

Vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen eller en överhängande risk för en sådan störning ska kommunen utifrån sina förutsättningar vidta lämpliga åtgärder för att upprätthålla tillgången till nödvändiga livsmedel för befolkningen i kommunen. Kommuner ska samverka med andra aktörer i nödvändig utsträckning.

Livsmedelsverket ska ge vägledning och följa upp kommunernas arbete med livsmedelsberedskap. Kommuner ska på begäran av Livsmedelsverket lämna information om det arbete som bedrivs enligt lagen. Kommuner ska på begäran av länsstyrelsen lämna information om försörjningsbehovet för befolkningen i kommunen, förutsättningarna för distributionen av nödvändiga livsmedel och kommunens behov av statliga och internationella resurser.
Kommuner ska verka för att informationen till befolkningen i kommunen samordnas i fråga om allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen.

Livsmedelsverket beskriver fyra sårbarheter under höjd beredskap. Tillgång till arbetskraft, kritiska livsmedelstransporter, fungerande elförsörjning och fungerande betalsystem.

En ökad produktion och användning av biodrivmedel har potential att stärka livsmedelsberedskapen förutsatt att biodrivmedlen kan produceras i Sverige eller i andra EU-länder. Regeringen bör låta utreda frågan om ändamålsenligt regelverk för inhemsk produktion av mineralgödsel. Sverige har ingen produktion av mineralgödsel.

Livsmedelsbutiker är den samhällsviktiga verksamhet inom livsmedelsförsörjningen som möjliggör att befolkningen kan införskaffa livsmedel. Många av de cirka 3 000 kedjeanslutna livsmedelsbutikerna i landets kommuner är dessutom serviceställen för post, paket och apotek. Om inte livsmedelsbutiker kan upprätthålla sin verksamhet under störda förhållanden måste befolkningens tillgång till livsmedel tillgodoses på annat sätt. Men hur? Man får nog räkna med en ganska torftig kost.

En reglering om beredskapslagring av varor inom jordbruksområdet för framställning av nödvändiga livsmedel ska införas. Jordbruksverket ska få uppgiften att ansvara för beredskapslagringen.

Bestämmelserna om kommuners ansvar för livsmedelsberedskap och Livsmedelsverkets uppgifter ska träda i kraft den 1 januari 2025.

HÄRADSBÄCK.

Mette Adolfsson Projektledare

Klimatomställning

Det är den tyngsta delen i projektet som utöver stort arbete att konstruera också är den mest kostsamma delen. Investeringarna för solcellspark, vätgasproduktion och vätgasmack är investeringar på över 100 miljoner kronor. Men idag har vi skrivit avtal med ett företag om att de bekostar solcellsparken och vi köper hela eller delar av deras elproduktion. Det spar oss 40 miljoner kronor och parken kan börja byggas redan under hösten. Vi har blivit beviljade en förstudie av Leader för att undersöka möjligheterna att utveckla verksamheten med en pyrolyspanna för att få en jämn elproduktion över året och sedan kombinera detta med fisk- och grönsaksodling där vi tillvaratar varmvatten och syrgas som blir restprodukter i processen med elektrolys för att få fram vätgas. Förstudien ska ge svar på om landbaserad fiskodling kombinerad med grönsaksodling kan bli en lönsam affärsmöjlighet. Där finns mycket som tyder på att det är en god affär för klimatet när mat inte behöver fraktas långa sträckor till konsument.

En riskutredning har genomförts för vätgasmacken som visar att vi kan förvänta oss att få grönt ljus ifrån kommunen på placeringen av den. Vi har ansökt om bygglov för solcellparkerna som ska ligga på två nedlagda sågverkstomter i anslutning till byn.

Krisberedskap

Vår organisering av människor i bygden som arbetar för bygden vid en kris kallar vi för Lokal ResursGrupp LRG. Det har varit en utmaning att få gehör hos kommun och region för denna lösning eftersom man från deras sida föredrar en Frivillig ResursGrupp FRG som avtalspart. Där finns en bit kvar att arbeta på men bygden är rustad och kan träda i tjänst närhelst samförstånd och avtal är på plats.

Kommunen har utsett vår Aktivitetshall till en officiell trygghetspunkt och vi har fått uppdraget att bemanna den vid en kris vilket vi gör i samarbete med kyrkan. Kommunikationsmöjligheter och reservkraft är förberedd. Vårt mål är ju att kunna strömsätta samhällsviktiga funktioner i Häradsbäck vid långvarigt strömavbrott och där ingår Mötesplats Häradsbäck med lanthandeln, café/restaurang och Aktivitetshallen som är trygghetspunkten.

Utöver detta så ska även vårt eget trygghetsboende och vattenverket få ström. Vi kan med detta upprätthålla en hel del service i bygden vid ett långvarigt strömavbrott och tror att det kan vara värdefullt även för människor i som drabbas av strömlöshet. Stora samhället stannar upp om det inte finns tillgång till ström och då kan mindre hubbar på landsbygden vara särskilt viktiga.

Lokal ekonomi

Ännu har vi inte sett några effekter på den lokala ekonomin men där finns en stor förhoppning om att flera nya verksamheter och arbetstillfällen skapas. Vår grundtanke är att när det inte är kris så ska våra investeringar generera affärer som i sin tur ska stärka den lokala ekonomin. Redan idag är det många som gör studiebesök på Mötesplats Häradsbäck och det har blivit en av våra inkomstkällor. Så snart energiproduktionen är igång så kommer den också att generera inkomster till bygden vilket kommer alla tillgodo.

Vi strävar efter att kunna erbjuda ett hållbart liv att leva i Häradsbäck genom att det ska vara möjligt att både bo, arbeta och leva här. Miljösmart och ekonomiskt.

Vi ingår i ett nätverk som heter Smartrural27 och det är EU-projekt med ett stort antal europeiska länder involverade. Projektet (H)elsäker landsbygd och modellen fick vi möjlighet att presentera på slutkonferensen i Bryssel i mars månad. Många länder visade intresse för modellen och säkert påverkar Rysslands invasion mångas tankar kring beredskap och resiliens.

mette.adolfsson@haradsback.se tel. 070-3203545

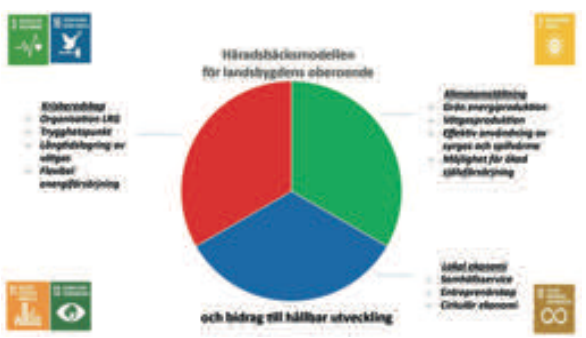

BEREDSKAPSGÅRDEN

Inom bygden finns olika byggnader och verksamheter, som hyreshus, villor med mindre trädgårdar, avstyckade mangårdsbyggnader med större trädgård, lantbruk med ladugård och andra ekonomibyggnader samt hotell, föreningsgård, hembygdsgård, fritidsgård, kyrka, församlingshem, restaurang, skola, förskola, livsmedelsaffär, återvinningsstation och äldreboende.

En beredskapsgård innebär ett boende med goda förutsättningar att klara en kris eller ett krig. Man har tillgång till egen grävd brunn, gärna med manuell vattenpump. Det går att laga mat på vedspis och det finns torr ved att tillgå. Uppvärmningen sker under vintertid genom kakelugn och vedspis. Huset är någorlunda välisolerat med dubbla glas i fönstren. Där finns också ekonomibyggnader med tillgång till förråd och verkstad. Kanske finns det också solceller som kan leverera elektricitet även om det stora nätet är utslaget.

I trädgården finns plats för odling av köksväxter och rikligt med fruktträd. Tillgång till växthus gör det möjligt att odla fler grödor. För förvaring av skörd är det en fördel om det finns en fungerande jordkällare.

Det är bra om det i närområdet finns tillgång till kollektivtrafik och livsmedelsaffär.

Beredskapsgård

HEMBEREDSKAP

”Gör en plan för hur du kan ordna med vatten, mat, kommunikation och värme i bostaden under sju dagar. Du kan behöva anpassa efter just ditt hushålls behov och förutsättningar. Finns det något annat du eller dina närstående behöver en vanlig vecka?

När du är förberedd kan samhället fokusera på att hjälpa dem som har svårast att klara sig själva. Du som vanligtvis behöver stöd i vardagen har rätt att få den hjälpen även i en kris, men det kan se annorlunda ut, eller dröja.

Om krisen eller kriget kommer behöver vi alla hjälpas åt. Ifall du känner dina grannar blir det lättare att samarbeta och hjälpa varandra. Som en del av en förening eller frivillig försvarsorganisation kan du göra viktiga insatser.

Studiematerialet Beredskapsbygden 2.0 riktar sig särskilt till föreningar på landsbygden som tillsammans vill stärka beredskapen för alla inom sin bygd.

Vattenflaskor som kan fyllas på från vattendunken och förslutas.

Checklista

Här finns tips på saker som är bra att ha hemma vid en kris i samhället. Tänk också på vad ni kan dela på och vad ni kan låna av varandra.

- Radio som går på batterier eller med vev/sol celler. Extra batterier.
- Ficklampa och pannlampa med extra batterier.
- Flaskor och dunkar med rent vatten.
- Mat som inte behöver kyl eller frys. Mat som kan ätas direkt eller tillagas utan vatten.
- Stormkök och bränsle. Använd helst utomhus.
- Sovsäckar, filtar och varma kläder.
- Tändstickor, stearinljus, värmeljus.
- Fotogenlampa och bränsle, till exempel lampolja eller fotogen. Tänk på att ha bra ventilation.
- Alternativ värmekälla som drivs av fotogen, gasol, diesel eller ved.
- Husapotek, till exempel första hjälpen-kit, sårvård, eventuella viktiga mediciner.
- Hygienartiklar, till exempel våtservetter, handsprit, blöjor, toapapper och mens skydd.
- Extra batterier, laddade powerbanks, dvs batteri, som kan anslutas för laddning via USB-kontakter.
- Kontanter, om betalkort slutar fungera.
- Lista på papper med telefonnummer till familj, anhöriga, grannar, sjukhus, kommun, räddningstjänst, elleverantör

Fallfrukt

FINANSIERING

Bygdebolag är ett aktiebolag som syftar till att stärka den egna bygdens ekonomi.
Sedan 2006 kan ett sådant bolag även vara av typen (svb), vilket innebär särskild vinstutdelningsbegränsning. Kopplingen till ideella föreningar är tydlig.

Inom en beredskapsbygd kan det vara av särskild vikt att kunna investera i till exempel lokal energiproduktion eller jordbruksmark för gemensamodling av mat till bygden.
Redan idag har vi ett hundratal bygdebolag i Sverige. Det finns sedan många år en någorlunda livaktig Facebook-grupp, med namnet Bygdebolag.

I Häradsbäck började man fundera på ett sådant bolag redan 2012. Idag ägs bygdebolaget av tio ideella föreningar inom bygden. Bolaget har under senare år även kunnat söka bidrag från Tillväxtverket tack vare att bolaget är av typen (svb). Det har sedan länge framförts önskemål om att sådana bolag skulle få möjlighet att även söka bidrag från Allmänna arvsfonden. Civilsamhällets roll vad gäller ett stärkt civilt försvar borde vara ett ytterligare skäl att söka utöka fondens ändamål.

Bygdegårdsföreningar och hembygdsföreningar har ofta fått donationer eller på annat sätt via gemensamma krafter byggt något värdefullt för bygden, som man har haft nytta av under långa tider. Svenska kyrkan är på samma sätt exempel på en organisation där människor inom en socken har hjälpts åt för att bygga en kyrka.

Idag är civilt försvar ett viktigt ändamål, som borde kunna samla människor till gemensamma insatser. Bygdebolag skulle kunna äga bra odlingsmark, med tillgång till eget vatten för bevattning. Inom bygden finns kanske människor med lämplig kunskap om odling. En odlingsverksamhet som syftar till att en lokal matberedskap kan byggas upp och samtidigt bidra till gemenskap i bygden.

Man kan även fundera på något liknande den ryska datjan genom att erbjuda familjer boende i bygden och närliggande tätorter större ”kolonilotter” på landsbygden, som syftar till självförsörjning.

Kobetesföreningar finns i Danmark och innebär att en grupp människor köper in kalvar på våren som sedan betar på mark i närheten. I oktober då betet tar slut slaktas djuren och köttet fördelas på föreningens medlemmar. Genomförandet av denna idé underlättas av användning av digitala stängsel. Föreningens medlemmar bidrar med tillsyn av djuren och med ansvar att se till att djuren har tillräckligt med bete.

Utbildning av människor inom bygden är ett annat viktigt område. Kurser inom lieslåtter, byggnation och bruk av jordkällare, beredskapsodling med mera är exempel på studiecirklar, som förbereder för svåra tider.
, för att visa vilken information som fanns tillgänglig då beredskapsplanen togs fram.

Rusta bygden

Leader Linné Småland omfattar fem kommuner i västra Kronobergs län och tre kommuner i Jönköpings län. Under 2024 driver man det egna projektet Rusta Bygden. Inleds med två inspirationsträffar med samma program. Man får lyssna till tre föredrag och kan därefter som bygd ansöka om stöd från Leader, för att skapa bygdens beredskapsplan. Bygden kan välja att få stöd från Studieförbundet Vuxenskolan eller från Coompanion.
I arbetet med beredskapsplanen kan behov som stärker bygden ytterligare vid en kris eller krig identifieras. Då kan bygden söka stöd från sitt leaderområde. Vi har 40 leaderområden i Sverige. På så sätt kan även Leader bidra till att stärka Sveriges civila försvar.

MÖTESPLATSER

Inom varje bygd behövs minst en central mötesplats, men oftast flera perifera mötesplatser som ligger nära invånarna. De perifera mötesplatserna har då en viktig uppgift att hålla kontakt med den centrala mötesplatsen.

Det är att rekommendera att kommunen är en del av den centrala mötesplatsen. Man kan ha överenskommelser med bygden att en särskild byggnad är en SOT-punkt. Mötesplatsen kan också vara en kommunalt ägd byggnad där kommunen bedriver verksamhet.

De perifera mötesplatserna kan exempelvis vara hemma hos någon familj som har en lämplig beredskapsgård. Tanken bygger på att de flesta invånarna vill bo kvar hemma eller möjligen nära sitt eget hem.

Psykosocial beredskap

Inom totalförsvaret finns också ett psykologiskt försvar. Denna del hanteras numera via Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Uppgiften är att motverka spridning av information som har till uppgift att negativt påverka försvarsviljan i Sverige. För att rätt information skall kunna spridas så är cybersäkerheten viktig att upprätthålla. Även denna uppgift har MSB.

När en kris har drabbat en bygd, så har det stor betydelse att det finns ett psykiskt och socialt omhändertagande. Kommunerna har en beredskap via POSOM-grupper.
POSOM:s krisgrupper består av psykoterapeuter, psykologer, socionomer, präster, kristraumatologer och insatspersonal för akut krisstöd. Personer som redan arbetar inom kommunen brukar medverka.

Exempel på kriser som drabbat många människor samtidigt är TSUNAMI-krisen 2004 i Sydostasien, då POSOM grupper i hela Sverige deltog i mottagande av överlevande på flygplatser.
Ett annat exempel är diskotektsbranden i Göteborg 1998 då ett stort antal ungdomar omkom eller blev allvarligt skadade.

Vid kriser som berör en plats uppstår ofta spontana insatser av privatpersoner genom att man sätter ut ljus och lägger blommor. Kyrkan i närheten håller öppet för att ta emot personer i samtal. Genom sådana spontana aktioner visar samhället sitt stöd vilket hjälper barn och vuxna att känna att andra hjälper till att dela sorgen.

Varje bygd har en kyrka, som för många blir en naturlig samlingsplats vid en kris eller krig.
Men även en lokal psykosocial stödfunktion kan vara viktig att upprätta. Människor som drabbas av kris mår bättre av att känna att andra människor vill dela sorgen och oron.

Organisationer som Svenska kyrkan, Rädda Barnen, Röda Korset, Missing People hjälper till.

En bygd kan också via mobiltelefonen organisera möjlighet att skicka ut gruppmeddelande till bygdens hushåll för att varna eller kalla till brådskande informationsmöte.
Men man kan också behöva organisera andra sätt att meddela på om elektriciteten är utslagen.

Isolering

Vid kriser, pandemier och krig finns också risker för ensamhet och isolering samt andra omständigheter, som kan leda till psykisk ohälsa bland befolkningen.

Civilsamhällets organisationer, inte minst på landsbygden, har i fredstid en viktig uppgift att arrangera sammankomster av olika slag som innebär att människor träffas. Denna uppgift blir än mer viktig vid kris och krig.

Svenska kyrkan har sedan urminnes tider haft en sådan unik roll som idag kompletteras av flera föreningar som hembygdsföreningar, bygdegårdsföreningar, samhällsföreningar och idrottsföreningar att bidra till ett rikt utbud av sammankomster.

Inom totalförsvaret finns också det psykologiska försvaret. Kommunerna bidrar också vid kris och krig med att hålla skolorna öppna för undervisning så långt det är möjligt.

I Ukraina har även barn som flytt till Sverige kunnat få undervisning via Internet av sin skola i hemlandet tack vare uppkoppling via satelliter. Vid en kris eller krig i Sverige får vi hoppas att den offentliga sektorn kan se till så att Internet fungerar.

LOKALA RESURSGRUPPER

En bygd är oftast en socken men kan också vara flera socknar som önskar vara tillsammans. Det som utmärker en bygd är att man har ett livaktigt civilsamhälle. En av de starka organisationerna är svenska kyrkan som också har en viktig uppgift – begravningsansvaret.

De flesta bygder kan behöva dela in sitt område i flera mindre områden, där man utser ansvariga som man söker hålla kontakt med i syfte att de kan sprida informationen vidare inom sitt område.

Vid kriser och krig vill de flesta människor kunna vistas hemma eller så nära hemmet som möjligt. Således behövs flera mindre trygghetspunkter över hela bygden.

Begreppet Lokala Resursgrupper är format under arbetet med beredskapsfrågor i Häradsbäck.

Lokal djurhållning

VÄRN

Många bygder har egna lokala, frivilliga räddningsvärn. Dessa har god lokalkännedom och är stationerade inom bygden. Av det skälet är de oftast först på plats. Det kan ha stor betydelse vid skogsbränder och olyckor av olika slag. De har också möjlighet att åka på 112 händelser.

Inom Försvarsmakten finns Hemvärnet, som kan ha en grupp inom din bygd.
Hemvärnssoldater har civila arbeten som de lämnar någon eller några veckor per år för att vara en viktig del av Sveriges försvar. De ingår i Försvarsmakten och är redo att försvara Sverige med kort varsel och lång uthållighet.

De flesta i Hemvärnet har genomfört värnplikt eller annan militär grundutbildning men det finns också specialister som exempelvis sjukvårdare och hundförare utan tidigare militär erfarenhet. Det som utmärker de kvinnor och män som engagerat sig i Hemvärnet är ett enormt engagemang och en stor försvarsvilja.

Matvärn är en rörelse som syftar till att stärka livsmedelsförsörjning i Sverige genom att gå samman för odling, lagring och tillredning av köksväxter. [71]

Missing People är en organisation som hjälper polisen att hitta försvunna människor. [64]

Skyddsrum på landsbygden

MSB erbjuder skyddsrumskarta via Internet. Tjänsten erbjuder en god geografisk utpekning av ditt närmaste skyddsrum med nummer, plats och antal skyddsrumsplatser. Man pekar också på tillgången av källare, tunnelbanestationer och andra förstärkta byggnader.

Man kan dock konstatera att antalet skyddsrum och liknande platser på landsbygden är mycket begränsade eller oftast helt obefintliga.

Jag testade en ort på landsbygden inom Alvesta kommun. Här finns 60 platser inom 1 km. Antalet boende är 118 personer. Häradsbäck, en ort inom Älmhults kommun, har inget skyddsrum inom 5 km.

Närmaste är troligen centralorten Älmhult, som ligger 25 km bort. Antalet boende är 161 personer i Häradsbäck.

I Sverige finns drygt 65 000 skyddsrum, som är till för att ge befolkningen skydd vid krig. Ukraina har sedan februari 2022 haft stor nytta av sina skyddsrum i städerna.

Verkar som om frågan om skyddsrum har fått en ny aktualitet den senaste tiden.

Stad och Land

Det är naturligt att tänka på beredskap främst på landsbygden. Här finns möjligheter för den enskilde att vara mera förberedd. Om elektriciteten försvinner har en del hushåll en vedspis att ta till för matlagningen. På landsbygden finns ett nätverk av ideella organisationer och en lång tradition som innebär att man hjälps åt. Våra tusentals landskommuner som inrättades på 1800-talet och fick verka ända fram till 1970-talet byggde i mångt och mycket på den gemensamma uppfattningen att man vid olika kriser sökte hjälpas åt.

På landsbygden finns djur som kan slaktas, odlingsbar mark som ger mat och kor som kan mjölkas. Här kan beredskapsbygden inventera möjligheter och även föreslå förändringar, som ökar tilltron till att man kan klara sig under längre tid. Genom beredskapsbygden kan varje bygd söka analysera sina styrkor och svagheter. Samarbete med grannsocknen kan vara en möjlighet.

I staden bor många människor på liten yta. Visst finns det många städer som erbjuder kolonilotter. Till skillnad från landsbygden så finns också de stora livsmedelskedjorna ICA, Coop, Willys, City Gross och tyska Lidl. De sägs ha ansvar för att tillhandahålla livsmedel till sina kunder även vid en kris. Men kan vi lita på att de klarar den uppgiften? Det blir kanske även svårare för den lilla livsmedelsaffären på landsbygden att få varuleveranser. Lång väg till affären är sårbart. Bättre att ha nära till egen jordkällare, även om mathållningen kan bli ensidig.

I Sveriges mindre städer finns nog många familjer som också har ett lantställe inte alltför långt bort. Men om krisen slår hårt så hjälper det föga att livsmedelsjättarna har avtal om matleveranser, omde inte kommer fram. Kan vara mera riskabelt att bo i en stad om det blir brist på mat. Sverige har erfarenhet från 1940-talet av att införa ransonering av matvaror.
I mindre samhällen hade man förr större tomter för att ha möjlighet till odling men också hålla gris. Detta har försvunnet under senare år. Sårbarheten har ökat och kunskapen minskat.

Kommunerna har ett stort ansvar för att hantera livsmedelsförsörjningen vid en kris. Dagens stora kommuner med många boende i centralorten, kan hamna i en svår situation om krisen består under en lång tid. Kommunerna föreslås ha ett ansvar för dricksvatten och livsmedelsförsörjningen under en månad. Vad som händer därefter är inte uttalat.

Landsbygden präglas av små enheter utspridda på stora ytor och däremellan mindre tätorter. Ukraina-kriget ger oss nästan dagligen bilder från städer som attackeras med resultatet allt fler sönderbombade betonghus. Den angripande parten gör allt för att förstöra befolkningens stridsmoral, genom att söka störa ut elektricitet och vattenförsörjningen. Städerna blir sårbara för angrepp inte minst genom att de kan angripas med det nya billiga vapnet drönare. En sådan liten enhet kan knäcka skorstenen till värmekraftverket med förödande konsekvenser för många människor i staden.

Hur kan man hitta en rimlig modell där stad och land hjälps åt? Vilken tilltro finns till våra myndigheter att vid kris kunna bistå befolkningen både i staden och på landsbygden. Hur ser deras beredskapsplaner ut? Det gäller främst ansvaret för värme, livsmedel, mediciner, dricksvatten, men också elektronisk kommunikation, drivmedel och skyddsrum till alla.

Trygghetspunkter

Vid kriser kan vissa kommuner aktivera sin Trygghetspunkter.
På trygghetspunkter kan man få information, värme, dricksvatten, lättare förtäring eller övernattning. På vissa finns nödtelefon så att man kan nå 112 vid telestörningar. Trygghetspunkter kan inrättas i äldreboenden, skolor eller församlingshem som har tillgång till reservkraft, telefoni, hygienutrymmen, kök och andra nödvändigheter. Trygghetspunkter bemannas ofta av frivilliga och kommunens personal.

Vetefält

VATTEN OCH LIVSMEDEL

I ny föreslagen Livsmedelslag, som ska träda i kraft från jan 2025, kommer livsmedelsberedskapen att regleras. [5].
I denna utredning påtalas att också dricksvattenförsörjningen är så viktig att beredskapen för denna tillgång behöver stärkas. I nya livsmedelslagen beaktas dricksvatten som en insatsvara.

Beredskapsodla

Att beredskapsodla innebär att man etablerar en odling med utgångspunkt från fyra olika perspektiv.

A.Odlingen skall kunna ge en nöjaktig skörd även under en kris eller krig med brist på insatsvaror. Syftet med odlingen är att kunna få tillgång till livsmedel, som har sådana egenskaper som krävs för att kunna förvaras över längre tid, kunna skörda år efter år och gärna är perenna. Gödsel och andra jordförbättringsmedel skall kunna framställas lokalt och verktyg som behövs bör kunna vara helt manuella. Om grödan behöver frön, som sätts på våren för att ge en ny skörd så skall man kunna utvinna utsädet, som behövs, genom att spara en del av skörden till nästa år.[47,68]

B.Förutom grödans beredskapsegenskaper skall den ha goda näringsegenskaper och helst kunna skördas under stor del av odlingssäsongen gärna varje dag. Smaklig skall maten också bli. Grödan skall passa att odla i närheten av där den skall konsumeras. Allt från den egna trädgården till en odling som exempelvis kolonilott, som man kan nå med enkla transportmedel, som cykel.

C.Den tredje egenskapen som är viktig är att grödan skall passa in i vad vi kan odla för att inte överskrida planetens gränser, vad gäller bruk av insatsvaror och utsläpp av klimatgaser. [9], [11]

D.Vi har också anledning att beakta hur skörden skall kunna förvaras och kunna användas under vinterhalvåret. I detta finns kunskap som rör torkning, fermentering, inläggningar, frostfri förvaring, frysning och konservering. [48]

I Sverige har vi omkring 50% självförsörjning vad gäller livsmedel. Man brukar säga att vi får överleva på morotskaka, eftersom vi är självförsörjande på just morötter och ägg. Vad gäller grönsaker så importerar vi mycket från andra länder. Beredskapsodling lämpar sig därför särskilt väl för just köksväxter av olika slag.
Beredskapsodling innebär också att man startar upp sin odling nu. Om man utgår från den jord man har så kan det ta ett antal år innan man har odlingsbäddar som levererar en bra skörd år efter år. Det finns mycket på Internet att läsa på vad gäller trädgårdsodling. Inte minst vår egen Sara Bäckmo som odlar inom Kronobergs län och har författat ett flertal böcker förutom aktivitet på nätet [68],[69]. En bok om beredskapsodling är Beredskapshagen på norska[47].

Väl preparerad jord

JORDEN
Att i huvudsak förbättra sin jord med hjälp av handverktyg och de insatsvaror man har tillgång till i sin trädgård och som finns där år efter år stämmer väl in på de fyra aspekterna ovan. Enligt A ovan så skall handelsgödsel och ogräsbekämpningsmedel helt undvikas.
Man kan tillföra stenmjöl från basalt, stenmjöl, aska, gräsklipp, mykorrhiza, mikrober genom fermenterat organiskt material (bokashi), biokol, grus, multnat trä, finfördelat trä och löv.

ODLINGSBÄDDEN
Odla köksväxter i pallkrage, krukor, upphöjda bäddar, direkt på marken, säckar med jord. Här finns många olika möjligheter. Man behöver också störar för att höga sockerärtor och bönor skall kunna klättra.

BÄR OCH ANDRA PERENNER
Trädgården med många olika bärbuskar och perenner som rabarber ger ytterligare viktiga tillskott av mat varje år med en relativt liten arbetsinsats.

FRUKTTRÄD
Skogsträdgården, fruktträd av olika träd som inte behöver så mycket skötsel kan vara en tillgång för bygdegården eller en särskild odling för hela bygden.[40]

MATVÄRN, GEMENSKAPSODLING, TILLSAMMANSODLING
Betyder att man söker olika former att odla tillsammans och fördela skörden. Kräver initiativ och vilja. De bästa förutsättningarna får man med hjälp av någon inom bygden med bra kunskaper och resurser som tar ledningen. [71]

VÄXTHUS OCH ODLINGSTUNNEL
Mer arbete men också bättre möjligheter att förgro och kunna skörda tomater och gurka.

GÖDSEL, MIKROBER OCH MYKORRHIZA
Man kan med bokashi-metoden [46] fermentera gräsklipp och annat komposterbart i plastsäck så att man har tillgång till gödsel år efter år. EM-mikroberna kan man odla själv och plastsäckarna kan återbrukas. Gröngödselfermenteringen med EM-mikroberna ger både gödsel och ett tillskott av viktiga mikrober till jorden. Mykorrhiza är en viktig del av jorden. Man kan stärka sin jord genom att gynna mykorrhizalivet. Läs mera i Mykorrhizahandboken från april 2024[73].

UTSÄDE
Att år efter år använda utsäde från egen odling kräver kunskap. Potatis är en sådan gröda som man gärna vill odla. Att ha en jordkällare eller liknande är då en viktig tillgång. Torkade ärtor kan sparas i flera år både som utsäde och användas till mat. Bönor däremot behöver frysas in för att behålla sin grobarhet under flera år. Zucchinifrön kan man ta från den fullvuxna frukten, gärna efter förvaring under vintern i jordkällare. Att öka kunskapen om förvaring och hantering av utsäde är särskilt viktigt. Alla fröer kan långtidsförvaras genom att frysa in dem. Men om elektriciteten försvinner och frysen tinar, så blir det ju inte så bra.

JORDKÄLLARE
På landsbygden finns ofta äldre jordkällare, eftersom tidigare generationer behövde en säker och frostfri plats att förvara potatis. Det finns olika möjligheter att skaffa sig en jordkällare med nya eller gamla metoder. Flera hushåll kan också gå samman.

FÖRVARA MAT
Det är bra att ha ett lager av glasburkar med lock. De kan enkelt återanvändas för förvaring. Mjölksyrejäsning av grönsaker [48] är en metod som borde kunna användas mera ur beredskapssynpunkt. De enklaste metoderna för förvaring är torkning och infrysning. Konservering är en metod som användes mycket under 1900-talets första hälft men har ersatts med infrysning. Infrysning och mikrovågsugn är moderna metoder som underlättar men kräver elektricitet. Vi har blivit mera sårbara.

BAKA BRÖD I VEDUGN
Att baka bröd i en elektrisk ugn är en stor fördel. Bara att sätta på ugnen så blir den snart varm. För att degen skall jäsa så behövs jäst eller surdeg. För att mala säd till mjöl behövs en kvarn. Men på landsbygden finns ofta vedeldade ugnar kvar och kunskap om hur man bakar bröd i sådan ugn. Det finns också små elektriska kvarnar att köpa och att jäsa degen med surdeg har blivit populärt. Att gå samman och forma en grupp med kunskap kring hur man i bygden skulle kunna baka bröd med råvaror helt från bygden kan vara värdefullt.

TA HAND OM MJÖLKEN LOKALT

De flesta bygder har nog åtminstone en mjölkbonde. Vid krig kan man behöva hjälpa till att ta hand om bondens mjölk på ett bra sätt. Hur kan man lokalt ta hand om stora mängder mjölk så att den kommer till nytta för bygdens invånare?

LIVSMEDELSAFFÄREN

Hur kan den lokala livsmedelsaffären fungera tillsammans med bygden och kommunen vid en kris?

KOMMUNEN

På vilket sätt kan bygden samarbeta med kommunen när det gäller dricksvatten- och livsmedelsförsörjningen inom bygden i en utdragen krissituation?

BANK

Vilken bank har bygden mest kontakt med? Hur kan de finansiella systemen fungera vid kris inom bygden?

Hemmagjord biokol

Odla med handverktyg

Vid en kris kan elverktyg, som vi numera är så vana vid, bli omöjliga att ladda och därmed obrukbara. Förmodligen har vi dock redan lösningar med solceller som laddar batterier, som kan användas helt off-grid för att ladda elverktyg. Det är också bra att ha LED-lampa som kan laddas med USB-kabel, som kan anslutas till batteriet i en modernare bil.
Men handverktyg är brukbara under mycket lång tid och skapar trygghet att vara fungerande även nästa gång vi behöver dem.

Robotgräsklipparen får ersättas med lie eller möjligen manuell cylinderklippare. Men lien behöver slipas med en handdriven slipsten. För att slå med lie krävs kunskap och övning. Att samla slaget gräs samt torka gräset till hö kräver också lämplig räfsa och torkställning men också gärna en särskild grep kallad hötjuga. Att förvara hö kräver också kunskap så att höet inte möglar. Man måste också ordna lämplig förvaringsplats för sitt hö.

Att beså jorden med frö och kratta över lite jord kräver en järnräfsa. Därtill är det bra att ha en grensax och en sekatör för att kunna beskära buskar och träd. En potatishacka är bra för att skörda potatis. Yxa och såg för att kunna kapa av lövträd och klyva till ved, som dock först måste få torka. Motorsågen blir ju till ingen nytta utan bensin eller el.

En spade och en grep behövs för att anlägga en ny odlingsbädd om man inte behärskar grävningsfri odling. En skyffel är bra vid snöskottning och för att flytta sand och grus.

En eller gärna två skottkärror behövs för att inom trädgården kunna flytta på material.

Så klart är det bra att ha en verkstad där alla verktyg kan finnas samlade och vid behov kan repareras. Då kan det vara bra att ha skruvstäd och borrsväng med spiralborr för trä.

För att kunna bygga ett bra insektshotell måste man ha 20-30 cm långa borr i flera dimensioner.

Lantstället - en möjligt plats att fly till
Datjan

Många ukrainare har tillgång till en datja (lantställe), även det ett arv från sovjettiden, dit man kan fly och leva under relativt enkla förhållanden.

Eftersom den sovjetiska ekonomin aldrig kunde försörja sin befolkning blev datjan en central del av det sovjetiska systemet som byggde på att alla kunde ordna sin egen mat. Numera är de flesta ryska familjer lediga både lördagar och söndagar för att hinna med att sköta sina odlingar.

– Jag vill på inget sätt förminska den bedrövlighet som kriget innebär för den ukrainska befolkningen. Men samtidigt finns en historisk erfarenhet där man faktiskt kan leva under enkla förhållanden. Många ukrainare har ett hus på landsbygden som är vedeldat. Skulle ryssarna slå ut all ström och el kan det gå att överleva i sin sommarstuga, säger Per Anders Rudling, docent i historia vid Lunds universitet.

Han säger också att den ryska strategin att lamslå civilsamhället under vintermånaderna kan få en motsatt effekt än vad Putin hoppas på.
– Den ukrainska stridsmoralen är redan hög. Om Putin tror att en kall vinter skulle få opinionen att be Zelensky att lägga sig, gör han en grav missbedömning. Det skulle i och för sig inte vara första gången i det här kriget, säger Per Anders Rudling.

Även i Ryssland har man satsat på Datja-ekonomin på samma sätt som i Ukraina. Man delar ut jordbruksmark upp till en hektar per familj för att man skall klara livsmedelsförsörjningen.

Tänker att samma borde gälla i Sverige eller åtminstone inom vissa områden. Vårt land är ju glesbefolkat jämfört med många andra länder. Sveriges yta är 25% större än Tysklands, som har cirka 8 ggr större befolkning. Sverige har stora sötvattenmagasin i de stora sjöarna Vänern och Vättern men också inom insjölandskapet i Kronobergs län och de stora älvarna i norr. Det märks ett ökat intresse, för att flytta ut på landet och börja odla sin egen mat. Där bidrar också familjer från andra EU-länder som Holland och Tyskland. I Sverige har vi koloniområden för odling inom städerna och i dess närområden.

FAKTA

Ryssland har åkerareal	14 777 kvm/person
Sverige	2 800 kvm/person
Norge	1 855 kvm/person
Ukraina	618 kvm/person
Tyskland	306 kvm/person

Stora jordbruk jämfört med små

”Industriellt jordbruk använder 75% av tillgänglig jordbruksmark i världen men producerar bara 30% av maten som konsumeras globalt. Små gårdar med biologisk mångfald använder 25% av marken och ger 70% av vår kost.”

Privata egenodlingar både på landsbygd och i städer kan bidra med en hel del.
Det verkar inte spela så stor roll i vilket land vi tittar på detta förhållande. Det är mer kopplat till storleken på ägarens åkermark. Förmodligen finns förklaringen här - stora åkrar måste skötas rationellt med stora maskiner och få människor. Man sår en gröda som behöver lång tid att utvecklas och sedan skördas rationellt men också är mycket sårbar för ändringar i pris och skördeutfall. De grödor som kan odlas är relativt få exempelvis vete, soja, majs, raps, sockerbetor m.fl. De behöver en hel växtsäsong för att kunna utvecklas från frö till färdig skörd. Bonden måste bespruta mot ogräs och gödsla med handelsgödsel. Jordarna förlorar sin bördighet efter hand. Det blir svårt att ställa om odlingarna eftersom så mycket kapital har investerats i maskinparken. Bonden blir industriell och försöker efterhand att köpa alternativt arrendera allt större arealer. Det producerade livsmedlet blir utsatt för global konkurrens, eftersom skördarna varierar år från år och export är en viktig del.

Små gårdar med sunda jordar gynnar den biologiska mångfalden och kan producera flera grödor under en odlingssäsong. Det är också mycket lätt att ställa om beroende på efterfrågan och klimatförändringar. Blir det torka så får man vattna. Man kan odla i växthus eller på friland. Så klart är man mer beroende av att kunna sälja sina varor lokalt.

I en datja så odlar ägaren i första hand för att förse sin egen familj med livsmedel året runt, men vid behov även för avsalu i närområdet. Man lär av varandra eftersom datsjan ligger i en by där alla boende är ägare till en datja.

Stadsodling kan också utvecklas mera. Det finns många lämpliga ytor inom en stad som också kan användas vid odling. Här fick Norge lära sig mycket under andra världskriget. Om man därtill har provat och är förberedd så blir det ännu lättare. Ett tips är balkongodling.

Hur klarade man livsmedelsförsörjningen i Norge 1940-45?

Man var 100% självförsörjande på mjölk, smör, ost, kött, fisk, ägg och potatis, men också på grönsaker, rotfrukter, frukt och bär. Man kunde också klara behovet av fett via fläsk, valolja (tran) och sillolja. Man odlade också spannmål. I varje fall 25% av skörden gick till människoföda. Det var bara tilläggskosten, som man normalt importerar; spannmål, socker, rapsolja, kaffe, te, kakao och kryddor som man fick avstå ifrån. Man hade överproduktion av fisk, mjölk och potatis. Av grönsaker som kålrot, gulrot och kål, odlade man också överskott, som gick till foder till boskap. Man gav också ut en kokbok Mor Norges Matbok, som visade på att Norges befolkning skulle klara sig på fisk, mjölk, potatis och grönsaker.
Men, man fick också odla upp varje liten jordyta. Parker och idrottsplatser i städerna och varje liten småäng användes till potatisodlingar. Allra viktigast blev att alla hushåll måste sörja för att odla sin mat själv. Huvudföda blev potatis och sill. I städerna svalt man dock och särskilt barnen fick evakueras till landsbygden. Boende i städerna som hade släktingar på landsbygden kunde klara sig bättre genom att man fick mat från dem. Även om det var svårt, så fick man klara sig på den mat som gick att få fram inom landet.

Regenerativt lantbruk

Regenerativ odling/lantbruk handlar om att förstå sambandet mellan innehållet i jorden och de växter vi odlar med hjälp av jorden och vilka växter som jorden bäst lämpar sig för.
Redan på 1940-talet fanns personer exempelvis Elin Wägner från Bergs socken inom Kronobergs län, som hävdade att jorden inte skulle gödslas med handelsgödsel, som inte gynnade mikroberna i jorden utan i stället skulle kunna förstöra deras livsmiljö. Därtill skulle handelsgödseln öka utsläpp av olika näringsämnen till vattendragen.

År 1982 upptäcktes EM-mikroberna av japanen prof. dr. Teruo Higa. Dessa mikrober fermenterar gräsklipp och annat grönt avfall till en grön gödsel som när den tillförs jordarna både berikar med viktiga mikrober och nedbrutna näringsämnen som växter lätt kan tillgodogöra sig. Bland annat ökar växternas rotsystem, som också söker sig längre ner i jorden. Fermenteringsprocessen sker i en syrefattig miljö med minimala utsläpp av klimatgaser och med bibehållande av en hög mängd näringsämnen. Materialet kan vara gödsel, gräsklipp, potatisskal, vass, löv, träflis, misslyckat ensilage och ogräs.
Ser mera i referenserna [45] och [46].

Ett viktigt budskap inom regenerativ odling är att odla så att jorden berikas i stället för att utarmas. Detta synsätt passar också in på beredskapsbygden, där uthållighet och att klara sig så långt möjligt med lokala resurser och kunskaper är viktigt. Skogsträdgårdsodling är en annan metod i samma riktning.

I Hallands länsavdelning talar man om Hela Jorden, som pekar på att en sådan rörelse borde ingå under Hela Sverige ska leva.

Vilka effekter klimatkrisen får på odlingsmöjligheterna i Sverige i en framtid är svårt att sia om, men vi ser ju redan idag hur de höga sommartemperaturerna i södra Europa ger skogsbränder, brist på vatten och svårigheter att producera grönsaker för export.

Inom en beredskapsbygd faller det sig naturligt att kartlägga tillgångar men också att kartlägga möjliga risker, som skulle kunna minskas, för att om möjligt förhindra eller mildra kriser. Vad detta kan vara är olika från bygd till bygd.

I vårt grannland Norge har man erfarenheter från andra världskriget då landet plötsligt ockuperades av tyska soldater. Självförsörjningsgraden vad gäller livsmedel var under 50% och nu skulle också maten räcka till de tyska soldaterna. Det blev på kort tid nästan helt omöjligt att importera livsmedel via hamnarna. Man fick lära sig att klara denna utmaning och det har påverkat landets landsbygdspolitik på ett sätt som märks tydligt även i våra dagar. Man har bland annat givit ut böcker med namn som Beredskapshagen. Det finns webbsidor med namnet datsja.no

I en svår kris med krig i vårt land kan vi också komma att drabbas på samma sätt. Vi behöver fler utbildningar som är fokuserade på den lilla odlingen, som ger mat på bordet till den egna familjen och till de familjer som bor i byn. Man kan enkelt dela med sig och byta produkter, utsäde och erfarenheter med andra i närområdet.

En sådan odling innebär kunskap, utsäde, näringsrika jordar, vatten, gödsel, handredskap och bra frostfria lagringsutrymmen. Räkna inte med någon hjälp från kommunen eller staten.

Därför är det så viktigt att vara odlingsförberedd. Prova att odla och lär er tillsammans efter hand.

Ur klimatsynpunkt är det viktigt att tillföra jorden mera kol, i stället för att kol ombildas till koldioxid som avgår till atmosfären. Tillverka därför biokol, ladda med EM-mikrober och gräv ner i jorden där du vill odla.

Terra preta är en bördig svart jord från Sydamerika. Terra preta-platser i brasilianska Amazonas skapades av förcolumbianska samhällen för mellan 500 och 8 700 år sedan. De flesta tropiska regnskogsjordar är näringsfattiga och olämpliga för intensivt jordbruk, men terra preta, som finns utspritt över hela den brasilianska Amazonasregionen, är så bördig att den kan odlas än idag. Ett växande intresse bland forskare världen över fokuserar på denna jordtyp som ett möjligt sätt att binda kol och ett alternativ till miljöförstörande svedjebruk.

Vatten och Livsmedel

I ny föreslagen Livsmedelslag, som ska träda i kraft från jan 2025, kommer livsmedelsberedskapen att regleras. [5]
I denna utredning påtalas att också dricksvattenförsörjningen är så viktig att beredskapen för denna tillgång behöver stärkas. I nya livsmedelslagen beaktas dricksvatten som en insatsvara.

Vatten

Allt liv bygger på tillgång till vatten, inte minst dricksvatten men också vatten för att tvätta sig och vatten till boskapen och bevattning av odlingarna.

I Sverige är vi vana vid att ha god tillgång till vatten året runt. År 2018 blev en väckarklocka då torkan slog till under våren. Nu, 2023, har vi haft mycket höga temperaturer i södra Europa men också torka, särskilt i sydöstra Götaland. Våra bönder trivs inte med att behöva oroa sig för att det inte kommer tillräckligt med regn. År 2023 blev skördeutfallet av spannmål i Sverige på grund av torka cirka 20% lägre än ett normalår.

Bevattningsförbud beslutas av kommunerna, då det är en kommunal uppgift att distribuera rent och hälsosamt vatten till sina invånare.

Vi kan vid en kris behöva spara på vatten. Medelvärdet för vattenförbrukningen per person ligger på 140 liter/dygn. Behovet av dricksvatten vid kris är tre liter per vuxen och dygn.
.

Eftersom man kan behöva hämta dricksvatten så är det viktigt att ha en tillräckligt stor vatten-dunk med tappkran.

Klimatkrisen kan medföra att lantbrukare börjar överväga att anlägga bevattningsdammar. Grödor som får alltför lite vatten kan behöva bevattnas, för att fortsätta att utvecklas på rätt sätt. Uttag av vatten från sjöar och åar kräver tillstånd som beviljas av Länsstyrelsen.

Sjön Bolmen är vattenreservoar för över en miljon människor i Skåne. Det är bra att känna till små vattentäkter inom bygden som kan användas som tillfälliga dricksvattentäkter. Vid allmän vattenavstängning under längre tid kan det uppstå behov av vatten. Det är då kommunens skyldighet att förse allmänheten med information var vatten finns att hämta. Men det är den enskildes skyldighet att ha lämpliga kärl för att själv kunna hämta och transportera vatten. Vid vattenavstängning brukar kommunen förvarna och meddela inte minst större förbrukare som då kan tappa upp i syfte att klara sig under avstängningen.

Kommunalt vatten och avlopp kan vid oplanerad kris som drabbar elförsörjningen sluta att fungera under mycket lång tid. Det är då kommunens uppgift att ha en sådan beredskap att man kan klara att under minst en månad sörja för vatten och livsmedelsförsörjningen till invånarna i sin kommun.

Detsamma gäller vid krig och förhöjd beredskap, då situationen kan innebära svårigheter för den enskilde att kunna ta sig till ett särskilt ställe för att hämta vatten eller få mat till egenförsörjning. Dock gäller alltid att den enskilde har en veckas hemberedskapsansvar vad gäller både vatten och livsmedel.

Vattenuttag för enskilda fastigheter
Du behöver inte tillstånd eller göra en anmälan för vattenuttag till husbehovsförbrukning för enskilda fastigheter.

Till husbehovsförbrukning räknas

- dusch och bad
- matlagning
- tvätt och rengöring
- dricksvatten till hushållet (människor och djur)
- bevattning av trädgård för eget behov, till exempel trädgårdsland.

Observera att bevattning av gräsmattor inte räknas som husbehovsförbrukning.
Du skall ha rådighet vad gäller vattenkällan, genom äganderätt av mark eller servitut.
Tillstånd sökes hos Länsstyrelserna.

Lanthandeln

Som påtalas inte minst i [5] SOU 2024:8, så är Lanthandeln och övriga livsmedelsbutiker mycket viktiga för livsmedelsförsörjningen men också för att annan lokal service skall kunna fungera.

Vid höjd beredskap blir lanthandeln ännu viktigare. Det påtalas att affären måste kunna fungera även vid utebliven elförsörjning från det stora nätet. Flera olika betalsystem behöver kunna hanteras liksom lokal elförsörjning.

En livsmedelsbutik i varje socken/bygd är ett givet mål, då avståndet till butiken inte kan bygga på att det finns lämpliga fordon.

Översvämning

VÄRME OCH ENERGI

Ett uppvärmt hus med en varm sängplats och tillgång till elektricitet är ett det vi är vana vid. Om elektriciteten saknas så i alla fall ett uppvärmt hus eller i värsta fall bara ett rum som är uppvärmt.

Tillgången på torr ved och vedspis skapar en trygghet, då det gäller dessa grundläggande behov.

Uppvärmning som baseras på elektricitet har dock under de senaste femtio åren av bekvämlighetsskäl trängt undan de äldre mera arbetskrävande metoderna för uppvärmning. Klimatförändringarna kräver fossilfri elektricitet och gärna att skogarna får stå kvar och binda kol. Vedpannan har ersatts av värmepumpar baserat på jordvärme som kräver elektricitet men är mer energieffektiva men tyvärr också sårbara vid strömavbrott.

En trygghetspunkt behöver vara utrustad så att man kan klara behovet av uppvärmning och matlagning även utan elektricitet.
Vedeldning är det alternativ som vi idag ser som mest realistiskt.

Många städer och andra centralorter har idag centrala värmekraftverk som producerar fjärrvärme och elektricitet till de närbelägna bostäderna och verksamheterna. Det är i fredstid en mycket bra lösning men i krigstider synnerligen sårbart.

Häradsbäcksmodellen som beskrivs på sidan 26, tar ett helhetsgrepp vad gäller lokal elberedskap i både fredstid och kristid.

Värmekraftverk

VIKTIGA BYGGNADER

Evakuering

Vid kriser, pandemier, kärnkraftshaverier, skogsbränder och krig finns behov av evakuering av civilbefolkningen till mera trygga platser. Beredskapsbygden kan vara en sådan plats som har resurser att kunna ta emot evakuerade personer med kort varsel.

I boken Mobilisering för mottagande [16] så redovisas alla de skolor och föreningslokaler inom Kronobergs län som kom att användas för evakuering av olika skäl. Vid slutet av andra världskriget befann sig cirka 200 000 flyktingar i Sverige.

Den av Folke Bernadotte ledda expeditionen räddade över 15 000 personer från tyska arbetsläger och av dessa var omkring 7800 skandinaver.

På mycket kort tid kunde man organisera ett mottagande som innebar att landskommunerna i Kronobergs län inventerades och främst de lokaler som låg i närheten av järnvägsstationer kom att användas. Ett stort antal flyktingläger upprättades i all hast. Människor från många europeiska länder fick komma hit för rehabilitering, vila och söka gå upp i vikt.

Några exempel

Strömsnäsbruk 68 danska män
Traryd 40 danska män
Vislanda 52 kvinnor från Luxemburg
Ryd 200 franska kvinnor
Hallaryd 148 polska kvinnor
Hulevik 33 holländska män
Lidhult 111 norska män
Grimslöv 77 franska kvinnor och 2 ryskor
Agunnaryd 82 norrmän
Bolmen 30 norska män
Virestad 37 belgiska kvinnor
Öjaby, Räppe 20 polska kvinnor, 1 rumänsk kvinna, 3 tjeckiska kvinnor och 6 ungerska kvinnor

De flesta anlände i maj månad och kunde åka vidare till sina hemländer under oktober månad 1945

Evakuering av 70 000 finska krigsbarn under åren 1939–1944 från Finland till Sverige. Barnen blev över lag placerade i enskilda hem men även några internats förläggningar kom till stånd. Förläggningarna Lidboholm utanför Braås, Fiskestad utanför Väckelsång och Bolmen väster om Ljungby är sådana exempel.

Många av de byggnader som kom att användas finns idag inte kvar. De kan vara rivna, sålda till privatpersoner eller i dåligt skick. Men det finns även byggnader som rustats upp och idag fortfarande används och omedelbart skulle kunna tas i bruk. På landsbygden ägs de ofta av en organisation inom civilsamhället.

NOEL

Gunnar Petersson har i maj 2017 skrivit en bok som i dagboksform skildrar familjen Noel Janssons upplevelser då hela Sverige blir utan elektricitet under 38 dagar i följd. Familjen, boende i ett av stadens högre hus, beslutar sig snabbt för att flytta ut på landsbygden till ett timmerhus från 1809 med tillgångar som underlättar betydligt för att kunna laga mat och hålla sig varm vid bortfall av elektricitet.

Boken skildrar dag för dag vad familjen upplever och hur de klarar de påfrestningar det innebär. Boken har tryckts upp i en liten upplaga och har endast sålts till särskilt utvalda. Boken skrevs i samband med en kurs på Linnéuniversitetet kring Regional utveckling, där eleverna främst var personer knutna till föreningar på landsbygden från flera olika orter.

Det finns fortfarande en liten upplaga kvar. [29, 35]

REFERENSER

[1] ALLVARSTID Försvarsberedningens säkerhetspolitiska rapport DS 2023:19 juni 2023
[2] En modell för svensk försörjningsberedskap SOU 2023:50 Till Ministern Civilt Försvar Carl-Oskar Bohlin aug 2023
[3] MSB 2265 Erfarenheter från Ukraina. Initiala lärdomar för det civila försvaret nov 2023
[4] KRAFTSAMLING Försvarsberedningen Inriktning av totalförsvaret och utformning av det civila försvaret. Ds 2023:34 Till Försvarsministern Pål Jonsson 19 dec 2023
[5] LIVSMEDELSBEREDSKAP för en ny tid. SOU 2024:8 Till Peter Kullgren jan 2024
[6] Stärkt konstitutionell beredskap SOU 2023:75 Till statsrådet Justitiedepartementet nov 2023
[7] Kan vi hantera en permakris? MSB 24/7 nr 59-2023
[8] Livskraft - mätt och frisk Livsmedelsverket, Jordbruksverket, SVA 2 mars 2020
[9] En hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, Livsmedelsverket
[10] FRAMÅTANDA MSB2263 – en prioritering av åtgärder för att stärka det civila försvaret. Oktober 2023
[11] EAT Lancet 2.0 Global Consultations Juni 2023
[12] www.eatforum.org
[13] The Economics of the Food System Transformation, The Food Systems Economics Commission. Global Report.
[14] Nationell Riskberedskapsplan för Sveriges elförsörjning, Energimyndigheten 2020-001296
[15] KRISTIDER Kronobergs läns hembygdsförbund, 2022
[16] MOBILISERING FÖR MOTTAGANDE, Kronobergs läns hembygdsförbund, 2023, ISBN 978-91-86870-29-4
[17] Hem - Livsmedelssystemets ekonomiska kommission (foodsystemeconomics.org)
[18] Måste finnas skyldighet att hjälpa varandra, Taha Alexandersson Socialstyrelsen, MSB 24/7 nr 61-mars 2024
[19] Våren är här – dags att beredskapsodla, Liselott Roll, MSB 24/7 nr 61-mars 2024
ormation från Civilsamhällesorganisationer – Nyhetsbrev
[20] Vi vet inte vad som väntar runt hörnet, Carl-Oskar Bohlin, MSB 24/7 nr 58 juni 2023
[21] Planera inför värmeböljor Cecilia Alfredsson, MSB24/7 nr 58 juni 2023
[22] Vägen in i NATO – kraven på civilsamhället, Mattias Thomsson, MSB 24/7 nr 58 juni 2023
[23] Jag var en prepper innan det var coolt, Carl-Oskar Bohlin, MSB 24/7 nr 58 juni
[24] Om krisen eller kriget kommer, MSB broschyr
[25] Maten slut efter en vecka i många kommuner, MSB 24/7 nr 57 mars 2023
[26] Klimat och beredskap ska klaras samtidigt, Mette Lindahl-Olsson, MSB 24/7 nr 59 okt 2023
[27] Beredskap för Bolmen stärks – dricksvatten för en miljon människor, MSB 24/7 nr 59 okt 2023
[28] Ett slag mot krisberedskapen, Herman Geijer, MSB 24/7 nr 59 okt 2023
[29] www.svk.se Hemsida Svenska kraftnät
[30] www.msb.se Hemsida Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
[31] www.msb.se/nato Vad innebär medlemskapet i NATO
[32] www.forumciv.org Information från Civilsamhällesorganisationer – Nyhetsbrev
[33] www.helasverige.se Hemsida Hela Sverige ska leva
[34] Svenska kyrkan och civil beredskap - Svenska kyrkan
[35] NOEL – Vad gör familjen Noel Jansson när hela Sverige blir utan elektricitet under 38 dagar, Gunnar Petersson ISBN 978-91-639-3703-3, 1 maj 2017
[36] Samhällsskydd och beredskap i ett förändrat klimat, MSB handlingsplan 2022-2026, MSB 2334 Mars 2024
[37] Facebook-grupp Bygdebolag, administratör Gunnar Petersson + Hela Sverige ska leva Kronoberg
[38] Facebook-grupp Beredskapsbygden, administratör Gunnar Petersson
[39] Facebook-grupp NOEL, administratör Gunnar Petersson

[40] Facebook-grupp Mirabellträd, administratör Gunnar Petersson
[41] Facebook-grupp Mötesplats Häradsbäck
[42] Facebook-grupp Insjölandskapet Linné, administratör Gunnar Petersson
[43] Facebook-grupp Hela Sverige ska leva
[44] Facebook-grupp Beredskapsodling, administratör Gunnar Petersson
[45] Facebook-gruppen Nordiskt nätverk för regenerativt lantbruk
[46] www.emrojapan.com Hemsida för effektiva mikrober – bokashi
[47] Beredskapshagen – slik får du mat ut av plenen, Maria Nordrum 2021 ISBN 978-82-93818-06-9
[48] Mjölksyrejäsning av grönsaker, Annelies Schöneck, 2016, ISBN 978-91-983757-0-1
[49] Kronobergsboken 2002, Ugglehultsboken 1921, Hur tänkte man om jordbruk för 103 år sedan, Kronobergs läns hembygdsförbund
[50] Impecta frökatalog 2024
[51] Bygdegården – ett nav vid kris, Studieförbundet Vuxenskolan, 2023
[52] Hemberedskap, Civilförvarsförbundet
[53] www.civil.se/rsa Din egen risk- och sårbarhetsanalys Civilförsvarsförbundet
[54] www.krisinformation.se
[55] www.livsmedelsverket.se
[56] www.energimyndigheten.se
[57] www.trafikverket.se
[58] Om krisen eller kriget kommer. MSB1399, 2018 Broschyr
[59] www.helasverige.se Hela Sverige ska leva
[60] www.coompanion.se Coompanion
[61] www.sv.se Studieförbundet Vuxenskolan
[62] www.leaderlinne.se Leader Linné Småland
[63] www.fhs.se Försvarshögskolan
[64] www.missingpeople.se Missing People hittar människor
[65] www.raddabarnen.se Rädda Barnen
[66] www.rodakorset.se Röda Korset
[67] www.posom.se POSOM
[68] www.sarabackmo.se Sara Bäckmo odlingsinfluencer, författare
[69] 766 Frågor & Svar om grönsaksodling, Sara Bäckmo, 2023 ISBN 978-91-7795-838-3
[70] Beredskap i kris, Om livsmedelsstrategi och försörjning, Susanne Gäre, Gunnar Lyckhage, Civilförsvarsförbundet och Svenska blå stjärnan, ISBN 978-91-637-8658-7
[71] Facebookgrupp Matvärn Matvärnsgrupper över hela landet
[72] Facebookgrupp Odla i hus administratör Gunnar Petersson
[73] Bygga Jordkällare, Urpo Nurmisto, AB Svensk Byggtjänst 1993, ISBN 91-7332-698-4
[74] Caspersen S, Oskarsson C, 2024 Mykorrhiza i trädgårdsodling – en handbok, Institutionen för biosystem och teknologi, Sveriges Lantbruksuniversitet.
[75] Agenda 2030 för oss och kommande generationer, Hela Sverige ska leva Gunilla Almered Olsson Göteborgsregionen, Olle Persson X-ing Gävleborg, maj 2022
[76] www.frivilligforsvaret.se Frivilligförsvaret
[77] www.leadersverige.se
[78] www.refarmlinne.se
[79] Kontollstation 2023 Ds 2023:12
[80] Stärkt Försvarsförmåga Sverige som allierad Ds 2024:6
[81] Beredskapsbygden 2.0, Hela Sverige ska leva Kronoberg, maj 2024
[82] www.rb.se Rädda barnen
[83] Totalförsvarets civila del. Framväxt och fall – erfarenheter för framtiden, MSB 2222, nov 2023

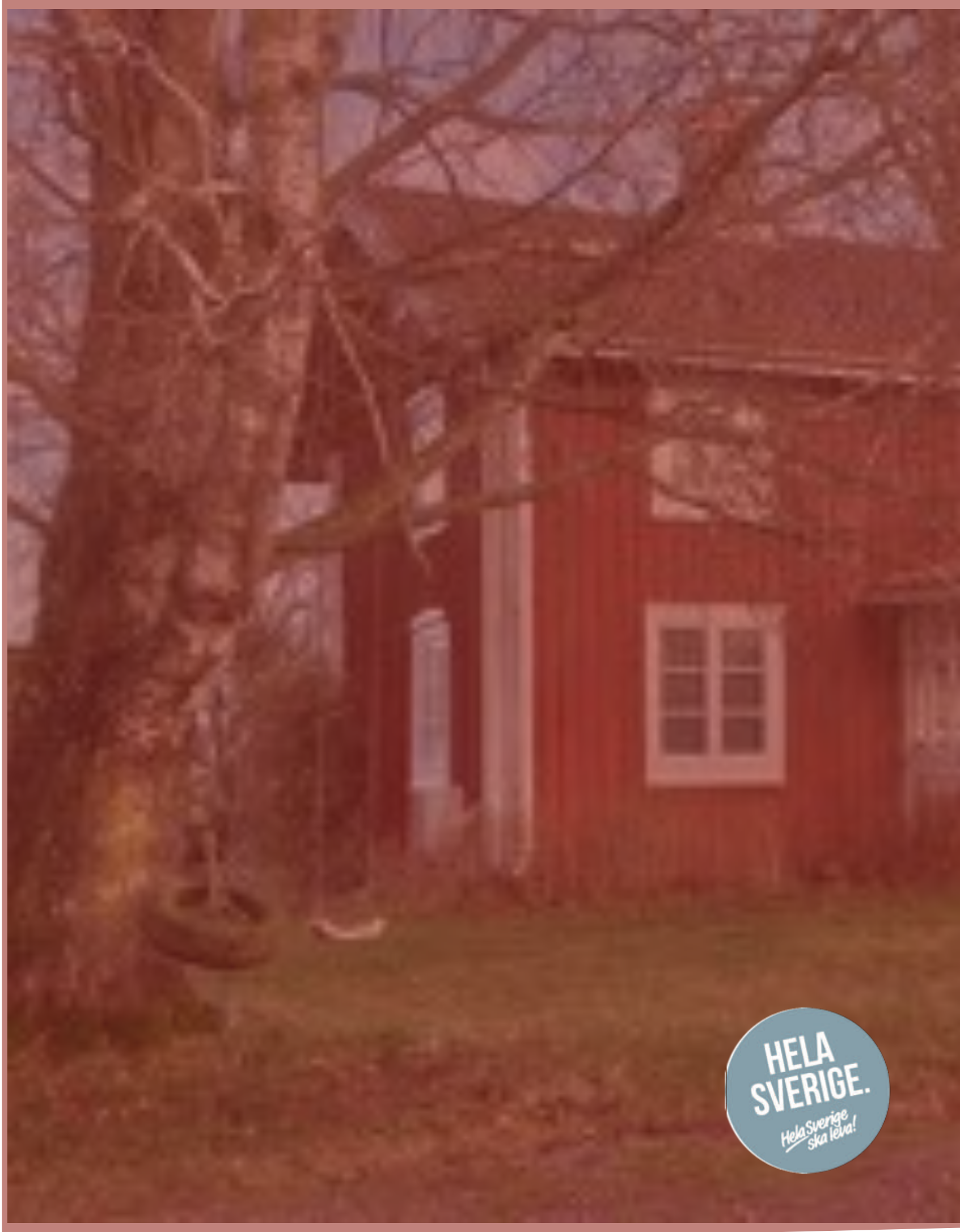
HELA
SVERIGE.
Hela Sverige ska leva!